

DZIENNIK URZĘDOWY WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Katowice, dnia 10 listopada 2020 r.

Poz. 7946

UCHWAŁA NR XXVI/203/2020 RADY GMINY MIEDŹNA

z dnia 27 października 2020 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na terenie Gminy Miedźna na lata 2018-2022

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9, art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U.2020.713 t.j.) oraz art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.2020.282 t.j. ze zm.)

Rada Gminy Miedźna uchwala

§ 1. Przyjąć „Gminny Program Opieki nad Zabytkami na terenie Gminy Miedźna na lata 2018-2022” stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Miedźna.

§ 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Gminy Miedźna

Andrzej Kempny

Załącznik do uchwały Nr XXVI/203/2020

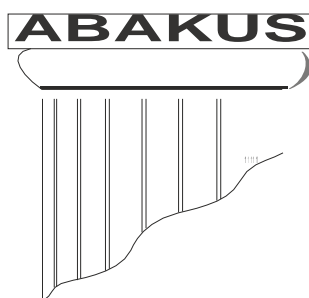
Rady Gminy Miedźna

z dnia 27 października 2020 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY MIEDŹNA WRAZ Z GMINNĄ EWIDENCJĄ ZABYTKOW NA LATA 2018 - 2022

ABAKUS

Pracownia

Projektowo-Urbanistyczno-Konserwatorska

ul. Ks. bpa B. Bogdaina 25/2

41- 500 Chorzów

tel./fax.: (032) 2413 - 502

te. kom. 601 975 222

e-mail: biuro@pracowniaabakus.pl

SPIS TREŚCI

I. CEL	6
I.I.Przesłanki formalno-prawne.....	6
I.II. Zakres opracowania.....	6
II. DZIEJE GMINY MIEDŹNA	26
II.I. Zarys historii gminy Miedźna.....	26
II.II. Sołectwa – wsie.....	30
III. GMINA MIEDŹNA - KSZTAŁTOWANIE SIĘ UKŁADU PRZE- STRZENNEGO	31
IV. STRUKTURA PRZESTRZENNA OBSZARU GMINY MIEDŹNA ..	34
IV.I. Położenie geograficzne.....	34
V. ZABUDOWA ZABYTKOWA GMINY MIEDŹNA	37
V.I. Dawna zabudowa mieszkalna i gospodarcza gminy Miedźna.	41
V.II. Zabudowa przemysłowa i poprzemysłowa gminy.	50
V.III. Obiekty użyteczności publicznej gminy.....	51
V.IV. Zabudowania dworskie gminy.....	55
V.V. Zabudowania folwarczne gminy.....	57
V.VI. Obiekty sakralne gminy Miedźna.....	61
V.VII. Obiekty małej architektury.	71
V.VIII. Najcenniejsze obiekty zabytkowe - obiekty proponowane do wpisu do rejestru zabytków.	88
VI. TYPOLOGIA ZABUDOWY NA TERENIE GMINY MIEDŹNA	92
VI.I. Obiekty kubaturowe.....	92
VI.II. Mała architektura.....	101
VII. ZIELEŃ ZABYTKOWA NA TERENIE GMINY MIEDŹNA	105
VIII.GENERALNE WYTYCZNE KONSERWATORSKIE	114
VIII.I. Cele Programu Ochrony Zabytków na terenie gminy Miedźna.	114
VIII.II. Dominanty przestrzenne	116
VIII.III. Generalne wytyczne urbanistyczne	116
VIII.IV. Generalne wytyczne architektoniczne.....	117
VIII.V. Szczegółowe postulaty konserwatorskie.	118
VIII.VI. Generalne wytyczne dla terenów zieleni zabytkowej.	120

IX. PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI A ZAMIERZENIA GMINY – WYTYCZNE DO REALIZACJI	121
IX.I. Wytyczne do założeń programowych gminy.....	121
IX.II. Główne cele polityki gminnej związane z ochroną zabytków.....	122
X. DOTACJE	124
XI. WYKAZ OBIEKTÓW	128
XI.I. Kubatura.....	128
XI.II. Mała Architektura.....	134
XII. ARCHEOLOGIA	135
XII.I. Wykaz zabytków archeologicznych na obszarze gminy Miedzna.....	135
XIII.SPISY	136
XIII.I. Spis ilustracji.....	136
XIV.LITERATURA	138

I. CEL

I.I. Przesłanki formalno-prawne.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA TERENIE GMINY MIEDŹNA NA LATA 2018-2022 jest dokumentem prawa miejscowego.

Powstanie i sporządzanie niniejszego dokumentu wynika z zapisów artykułów 16, 18, 21 – 22 oraz 84 – 88 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2017 poz. 2187 t.j. z późn. zm.), które dot.: zagadnień ochrony zabytków na obszarach jednostek samorządu terytorialnego, powiatów oraz województw, zwanej dalej ustawą o zabytkach.

Jak stanowi ustawa o zabytkach zapisy programu będą podstawowym narzędziem dla władz miasta w realizacji przedsięwzięć wynikających z zapisów prawa, zapewnienia niezbędnych środków do realizacji programu w latach 2018-2022. Po okresie jego obowiązywania będą przedstawione oceny stopnia jego realizacji tak, aby można dokonać jego weryfikacji celem kontynuacji.

I.II. Zakres opracowania.

Program obejmuje obszar gminy Miedźna w granicach obowiązujących od 1999 roku.

Podstawą dla sporządzenia niniejszego programu było opracowanie – zgodnie z zapisem art. 21 w/w ustawy – ewidencji obiektów zabytkowych na obszarze administracyjnym gminy Miedźna.

Art. 21. Ewidencja zabytków jest podstawą dla sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Zasady jej sporządzania określono w rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2011 nr 113 poz. 661), a w szczególności §8, 12, 15.

Biorąc pod uwagę cele zawarte w zapisie art. 87 pkt. 2. 1-7 ustawy o zabytkach: Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Opracowano zweryfikowany katalog – ewidencję budynków oraz obiektów małej architektury powstałych do początku lat 60-tych XX wieku. Ewidencja ta, w której zamieszczono informacje o statusie własnościowym każdego z obiektów winna umożliwić określenie form współpracy i relacji między właścicielami a gminą, czy też przedstawicielami administracji państwowej w kwestii zasad prowadzenia wspólnych działań i odpowiedzialności w zakresie ochrony zabytków. Przy jej sporządzaniu kierowano się także zapisem art. 6 ustawy o ochronie zabytków:

I. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące w szczególności:

- ⊗ krajobrazami kulturowymi,
- ⊗ układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowl,
- ⊗ dziełami architektury i budownictwa,
- ⊗ dziełami budownictwa obronnego,
- ⊗ obiektami techniki, (m. in. kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi),
- ⊗ cmentarzami,
- ⊗ parkami, ogrodami i innymi formami projektowanej zieleni,
- ⊗ miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące w szczególności:

- ⊗ dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- ⊗ kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- ⊗ numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- ⊗ wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- ⊗ materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 2018 poz. 574 t.j.),
- ⊗ instrumentami muzycznymi,
- ⊗ wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- ⊗ przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- ⊗ pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- ⊗ cmentarzyskami,
- ⊗ kurhanami,
- ⊗ relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

II. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej, w których określono typy obiektów podlegające ochronie i opiece z mocy ustawy.

Opracowanie niniejsze nie ma charakteru studium czy też analizy struktury urbanistycznej i architektonicznej gminy Miedźna. Jednym z jego zasadniczych celów jest istotne zmniejszenie zagrożeń dla substancji zabytkowej i docelowe doprowadzenie do ich likwidacji (np. brak wystarczających informacji co do przedmiotu ochrony i jego identyfikacji, sukcesywne podniesienie skuteczności funkcjonowania prawa, zagrożenia społeczno – ekonomiczne /wykorzystanie programów integracyjnych wynikających z przynależności do Unii Europejskiej/, harmonijne powiązanie wymogów ochrony środowiska z zagadnieniem szerokiej dostępności obiektów zabytkowych dla turystyki).

Na podstawie ponownie dokonanej inwentaryzacji substancji i prospekcji terenu skoncentrowano się na sporządzeniu wytycznych konserwatorskich zarówno w odniesieniu do układu przestrzennego całego miasta, jak i syntetycznych względem ogółu obiektów. Celem ich jest:

- ⊗ ochrona zabytkowych układów przestrzennych,
- ⊗ prowadzenie “polityki” remontowo - konserwatorskiej z możliwością etapowania prac,
- ⊗ kształtowanie wizerunku plastyczno - estetycznego w oparciu o przesłanki konserwatorskie historycznej zabudowy miasta,

- ⊗ stworzenie jednorodnej dokumentacji dla wytypowanych budynków w obszarze opracowania,
- ⊗ określenie stanu zachowania układu przestrzennego miasta i jego wartości zabytkowej,
- ⊗ sformułowanie generalnych wytycznych konserwatorskich obejmujących problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego na obszarze miasta,
- ⊗ wytypowanie obiektów o największej wartości i najbardziej zagrożonych do przyszłego procesu remontowo – konserwatorskiego
- ⊗ wskazanie na obiekty, które z uwagi na swe wartości i znaczenie winny być chronione według zasad ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jak i tych, które należy wyłączyć spod wcześniej określonych rygorów.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, szczegółowo precyzuje pojęcie każdego z typów zabytku w zapisie art. 3 cytowanej ustawy:

Art. 3.

Użyte w ustawie określenia oznaczają:

1. **zabytek** - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
2. **zabytek nieruchomy** - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
3. **zabytek ruchomy** - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
4. **zabytek archeologiczny** - zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

5. **instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
6. **prace konserwatorskie** - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
7. **prace restauratorskie** - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
8. **roboty budowlane** - roboty budowlane w rozumieniu przepisów prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
9. **badania konserwatorskie** - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
10. **badania architektoniczne** - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
11. **badania archeologiczne** - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
12. **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
13. **historyczny zespół budowlany** - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

14. **krajobraz kulturowy** - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;

15. **otoczenie** - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków, w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Celem niniejszego opracowania jest także powiązanie dotychczas stosowanych w opracowaniach planistycznych pojęć stref ochrony konserwatorskiej i sposobu ich rozumowania z wprowadzonymi w aktualnych uwarunkowaniach ustawowych pojęciami w zapisie cytowanego powyżej art. 3.

W aspekcie tego artykułu ustawy o zabytkach należy także wyjaśnić zagadnienie stosowanego w opracowaniu określenia „objąć ochroną prawną”. Jest to kryterium ogólne odnoszące się do obiektów posiadających wartość zabytkową.

Obecna ustawa o zabytkach różnicuje zakres ochrony każdego z obiektów i hierarchizuje go. Stanowi o tym art. 7 o następującym brzmieniu:

Formami ochrony zabytków są:

1. wpis do rejestru zabytków;
2. uznanie za pomnik historii;
3. utworzenie parku kulturowego;
4. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (według Gminnej Ewidencji Zabytków).

Wszystkie zatem obiekty wymienione w niniejszym opracowaniu, jako posiadające wartość zabytkową są objęte ochroną według standardu ustanowionego w punkcie 4 tego artykułu. Z tego też powodu należy opracować do nich szczegółowe karty ewidencyjne według zasad ustanowionych Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie gminnej ewidencji zabytków. Część obiektów ze względu na stan techniczny kwalifikuje się do rozbiórki. Wskazane

jest wykonanie dokumentacji zachowawczej w formie białych kart ewidencyjnych dla tych obiektów.

Szczególną formą ochrony jest wpis do rejestru zabytków typu „A” (zabytki nieruchome) lub „B” (zabytki ruchome) województwa śląskiego. Wpis winien obejmować obiekty o najwyższych walorach.

Obiekty wpisane do rejestru zabytków „A” województwa śląskiego na terenie gminy Miedźna:

REJESTR ZABYTKÓW KUBATUROWYCH:

<i>Nr rejestru zabytków</i>	<i>Data wpisu do rejestru zabytków</i>	<i>Miejscowość</i>	<i>Obiekt</i>	<i>Adres (podany w decyzji wpisu do rejestru zabytków)</i>	<i>Aktualny adres</i>	<i>Zakres ochrony</i>	<i>Uwagi</i>
A/435/60	18.03.1960 r.	Góra	Kaplica (obecnie kościół) pod wezwaniem świętej Barbary, z XVII wieku, drewniana		ul. Kościelna 32	Granice zabytku rozciągają się na całość obiektu w ramach ogrodzenia i obejmują również wyposażenie wnętrza.	Elementy wyposażenia wnętrza wpisane indywidualnie do rejestru zabytków ruchomych pod pozycją B/338/72 decyzją z dnia 22.09.1972 r.
A/499/66	20.01.1966 r.	Góra	Dwór z XIX wieku, późnoklasycystyczny, murowany, parterowy, podpiwniczony, w piwnicach sklepienia żaglaste na gurtach, elewacja główna pięćosiowa		ul. Rybacka 10	Granice zabytku rozciągają się na całość obiektu.	Budynek częściowo przekształcony
A/437/65	14.12.1965 r.	Grzawa	Kościół filialny pod wezwaniem świętego Jana Chrzciciela, z XVII wieku, drewniany ob. Kościół parafialny pw. Męczeństwa Świętego Jana Chrzciciela		ul. Kościelna 1 (adres Parafii)	Granice zabytku rozciągają się na całość obiektu w ramach ogrodzenia i obejmują również wyposażenie wnętrza.	Elementy wyposażenia wnętrza wpisane indywidualnie do rejestru zabytków ruchomych pod pozycją B/184/70 decyzją z dnia 28.12.1970 r. oraz B/185/70 z dnia 28.12.1970 r. oraz B/347/72 z dnia 06.09.1972 r.
A/439/65	14.12.1965 r.	Grzawa	Dom nr 5, wzniesiony w 1867 roku, murowany, parterowy o sieni sklepionej, wzniesiony w roku 1867	Grzawa nr 5	ul. Wiejska 7	Brak określenia granic ochrony.	

A/441/65	14.12.1965 r.	Grzawa	Dom nr 17 (dawniej 13), z XIX wieku, murowany, z sienią na przestrzał sklepioną kolebkowo	Grzawa nr 17	ul. Wiejska 33	Granice zabytku rozciągają się na całość obiektu.	
A/492/65	20.01.1966 r.	Grzawa	Dom nr 14 (dawniej 25), z XIX wieku, murowany, parterowy, z piwnicami	Grzawa nr 14		Granice ochrony obejmują cały obiekt.	Nie istnieje
A/500/66	20.01.1966 r.	Grzawa	Budynek mieszkalny nr 21 (dawniej 18), z XIX wieku, murowany, z sienią sklepioną kolebkowo, z dekoracją stiukową w szczycie	Grzawa nr 21		Granice zabytku rozciągają się na całość obiektu.	Nie istnieje
A/501/66	20.01.1966 r.	Grzawa	Budynek mieszkalny nr 29, z XIX wieku, murowany, parterowy, sień i część pomieszczeń sklepiona żaglasto	Grzawa nr 29		Granice zabytku rozciągają się na całość obiektu.	Nie istnieje
A/450/65	14.12.1965 r.	Miedzna	Kościół parafialny pod wezwaniem świętego Klemensa Papieża, z XVII wieku, drewniany ob.Kościół parafialny pw. Świętego Klemensa Papieża i Męczennika		ul. Wiejska 47 (adres Parafii)	Granice zabytku rozciągają się na całość obiektu w ramach ogrodzenia i obejmują również wyposażenie wnętrza.	Elementy wyposażenia wnętrza wpisane indywidualnie do rejestru zabytków ruchomych pod pozycją B/353/72 decyzją z dnia 21.09.1970 r.
A/490/65	22.12.1965 r.	Miedzna	Budynek mieszkalny nr 5, z XIX wieku, murowany, na rzucie prostokąta, parterowy z pięterkiem 2-osiowym w szczycie, z sienią sklepioną żaglasto	Miedzna nr 5		Granice zabytku rozciągają się na całość obiektu.	Nie istnieje
A/491/65	22.12.1965 r.	Miedzna	Budynek mieszkalny nr 13, z XIX wieku, murowany, parterowy z wnętrzami sklepienymi żaglasto, w szczycie dekoracja stiukowa pilastrami i listwami	Miedzna nr 13	ul. Wiejska 31	Granice zabytku rozciągają się na całość obiektu.	

A/492/66	20.01.1966 r.	Miedzna	Budynek mieszkalny nr 49 (dawniej 29), z XIX wieku, murowany, parterowy, z piwnicami sklepionymi żaglasto i sienią sklepioną kolebkowo	Miedzna nr 49	ul. Wiejska 58	Granice zabytku rozciągają się na całość obiektu.	
A/493/66	20.01.1966 r.	Miedzna	Budynek mieszkalny nr 93 (dawniej 58), z XIX wieku, murowany, sień i część pomieszczeń sklepione żaglasto, w szczycie dekoracja stiukowa	Miedzna nr 93	ul. Bieruńska 4	Granice zabytku rozciągają się na całość obiektu.	
A/495/66	20.01.1966 r.	Miedzna	Budynek mieszkalny nr 114 (dawniej 70), z XIX wieku, murowany, z sienią sklepioną kolebkowo i dekoracją stiukową w szczycie	Miedzna nr 114	ul. Wiejska 93	Granice zabytku rozciągają się na całość obiektu.	
A/496/66	20.01.1966 r.	Miedzna	Stodoła przy domu nr 114 (dawniej 70) z XIX wieku, drewniana, ośmioboczna, zrębowa, z wysokim dachem konstrukcji ślemieniowo-sochowej	Miedzna nr 114		Granice zabytku rozciągają się na całość obiektu.	Nie istnieje
A/497/66	20.01.1966 r.	Miedzna	Budynek mieszkalny nr 135 (dawniej 90) z XIX wieku, murowany, z sienią sklepioną żaglasto i dekoracją stiukową w szczycie	Miedzna nr 135	ul. Wiejska 117	Granice zabytku rozciągają się na całość obiektu.	
A/514/65	20.01.1966 r.	Wola	Kościół parafialny pod wezwaniem świętego Urbana, z połowy XIX wieku		ul Szkolna 29 (adres Parafii)	Granice zabytku rozciągają się na całość obiektu w ramach ogrodzenia.	Elementy wyposażenia wnętrza wpisane indywidualnie do rejestru zabytków ruchomych pod pozycją B/348/72 z dnia 06.09.1972 r.

OBIEKTY MAŁEJ ARCHITEKTURY WPISANE DO REJESTRU ZABYTEKÓW:

<i>Nr rejestru zabytków</i>	<i>Data wpisy do rejestru zabytków</i>	<i>Miejscowość</i>	<i>Obiekt</i>	<i>Czas powstania</i>	<i>Aktualny adres</i>
B/339/72	30.08.1972 r.	Góra	Figurka Chrystusa Frasobliwego umieszczona w kapliczce przydrożnej. Rzeźbiona w drewnie, polichromowa, wys. ok. 25 cm, ludowa, z wieku XIX obok domu nr 73	XIX w.	ob. ul. Kościelna
B/340/72	30.08.1972 r.	Góra	Figurka Chrystusa Frasobliwego w kapliczce przydrożnej drewnianej na słupie. Rzeźbiona w drewnie, polichromowana, ludowa, z wieku XIX obok domu nr 40	XIX w.	ob. ul. Długa 17
B/351/72	21.09.1972 r.	Miedźna	Krzyż przydrożny. Wykonany w kamieniu, barokowo-ludowy, z 1704 r. Krucyfiks z Marią Magdaleną u stóp. Ustawiony na wysokim, czworobocznym cokole z gzymśowaniami, na którym płaskorzeźby matki Boskiej Bolesnej i dwóch świętych. Otoczony kamienną balustradą. Fundacji Jana Ganigi. obok domu nr 46 (de facto „Gewidmet Johann Faruga”)	1704 r.	ob. ul. Wiejska 55
B/352/72	21.09.1972 r.	Miedźna	Krzyż przydrożny przy drodze do Grzawy. Wykonany w kamieniu, barokowo-ludowy, z w. XVIII. Ustawiony na wysokim, czterobocznym cokole na którym płaskorzeźba Matki Boskiej Bolesnej i dwóch świętych.	XVIII w.	ob. ul. Wiejska 1
B/353/72	21.09.1972 r.	Miedźna	Krzyż przydrożny, wykonany w kamieniu, z płaskorzeźbioną postacią Matki Boskiej na cokole. Otoczony kamiennym ogrodzeniem, barokowo-ludowy, z 1806 r.	1806 r.	ul. Wiejska 47 - usytuowany obok kościoła (element wpisu wyposażenia)
B/349/72	06.09.1972 r.	Wola	Krzyż przydrożny. Wykonany w kamieniu, wym. ok. 500 x 70 cm, ludowy z 1802 r. zapewne fundacji Andrzeja Brandysa. Ustawiony na wysokim cokole, na którym płaskorzeźba Matki Boskiej Bolesnej. Otoczony kamienną, ażurową balustradą.	1802 r.	ul. Szkolna 1

Obiekty wpisane do Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków:**WYKAZ OBIEKTÓW KUBATUROWYCH****FRYDEK**

1.	Budynek mieszkalno-gospodarczy	Miodowa 151
2.	Budynek mieszkalny	Nowa Wieś 18
3.	Budynek mieszkalny	Potokowa 4
4.	Budynek mieszkalny	Stolarska 12

GILOWICE

1.	Budynek mieszkalny	Dębowa 4
2.	Budynek mieszkalny	Graniczna 34
3.	Budynek mieszkalny	Korfantego 22
4.	Budynek mieszkalny	Korfantego 25
5.	Budynek mieszkalno-usługowy z XIX/XX w.	Korfantego 72
6.	Budynek mieszkalny	Korfantego 104
7.	Budynek mieszkalny	Leśna 1

GÓRA

1.	Budynek mieszkalny – mieszkanie „dziedzica” z 1914 r.	Cicha 7
2.	Budynek mieszkalny	Długa 80
3.	Budynek mieszkalny	Długa 85
4.	Budynek mieszkalny	Długa 128
5.	Budynek gospodarczy – obora „dziedzica” z 1910 r.	Kościelna 29

6.	Budynek gospodarczy – spichlerz „dziedzica” z 1914 r.	Topolowa 20
7.	Budynek mieszkalny – d. budynek graniczny z 1910r.	Nad Wisłą 23
8.	Budynek mieszkalny	Nad Wisłą 50
9.	Budynek mieszkalny (d. przedszkole)	Pszczyńska 11
10.	Budynek gospodarczy – stodoła dworska z k. XIXw.	Rybacka 3
11.	Budynek gospodarczy – spichlerz dworski z 1912 r.	Rybacka 6
12.	Budynek mieszkalny	Topolowa 36
13.	Budynek mieszkalno-gospodarczy	Wiejska 22

GRZAWA

1.	Budynek mieszkalny (d. nr 58)	Kościelna 3
2.	Budynek mieszkalno-usługowy – d. karczma Adolfa Grunpetera z 1 poł. XIX w.	Pszczyńska 29
3.	Budynek mieszkalno-gospodarczy (d. nr 2) z 1852 r.	Wiejska 3
4.	Budynek mieszkalno-gospodarczy (d. nr 61) z 1862 r.	Wiejska 4
5.	Budynek mieszkalny z k. XIX w.	Wiejska 10
6.	Budynek mieszkalno-gospodarczy	Wiejska 19
7.	Budynek mieszkalno-gospodarczy (d. nr 55) z k. XIX w.	Wiejska 26
8.	Budynek mieszkalno-gospodarczy (d. nr 18) z 1880 r.	Wiejska 37
9.	Budynek mieszkalno-gospodarczy	Wiejska 53
10.	Budynek mieszkalny d. dom nr 24 - posła Jana Kędziora z 1882 r.	Wiejska 57

11.	Budynek mieszkalny - d. budynek graniczny z pocz. XX w.	Zielonkówka 2-4
-----	---	-----------------

MIEDŹNA

1.	Budynek mieszkalny z XIX w.	Bieruńska 6
2.	Budynek mieszkalny z pocz. XX w.	Wiejska 1
3.	Budynek gospodarczy – spichlerz (d. nr 2) z poł. XIX w.	Wiejska 1
4.	Budynek mieszkalno-gospodarczy z 2 poł. XIX w.	Wiejska 22
5.	Budynek mieszkalno-gospodarczy	Wiejska 27
6.	Budynek mieszkalny wielorodzinny z pocz. XX w.	Wiejska 45
7.	Budynek mieszkalny – plebania (d. nr 40) z poł. XIX w.	Wiejska 47
8.	Budynek mieszkalno-gospodarczy z 1913 r.	Wiejska 53
9.	Budynek mieszkalny (d. nr 46) z 1859 r.	Wiejska 55
10.	Budynek mieszkalny (d. nr 72) z k. XIX w.	Wiejska 65
11.	Budynek gospodarczy	Wiejska 65
12.	Budynek mieszkalny – d. gospoda z poł. XIX w. d. nr 54, ob. „Pod Jeleniem”	Wiejska 80
13.	Budynek mieszkalny wielorodzinny (d. nr 118) z pocz. XX w.	Wiejska 97
14.	Budynek mieszkalny (d. nr 123) z poł. XIX w.	Wiejska 102
15.	Budynek mieszkalny	Wiejska 103
16.	Budynek mieszkalny (d. nr 128) z poł. XIX w.	Wiejska 109

17.	Budynek mieszkalno-gospodarczy (d. nr 130) z poł. XIX w.	Wiejska 111
18.	Budynek mieszkalny z 1 poł. XIX w.	Wiejska 119
19.	Budynek mieszkalny z XIX w.	Wiejska 121
20.	Budynek mieszkalno-gospodarczy	Wiejska 129

WOLA

1.	Budynek mieszkalny	Krótką 11
2.	Budynek mieszkalny	Mokra 1
3.	Budynek mieszkalny	Mokra 40
4.	Budynek mieszkalny ob. gospodarczy	Powstańców 4 (Pszczyńska 176)
5.	Budynek mieszkalny	Powstańców 29
6.	Budynek mieszkalny (d. nr 25) z 1882 r.	Pszczyńska 112
7.	Budynek mieszkalny	Pszczyńska 145-147
8.	Budynek mieszkalny	Pszczyńska 152
9.	Budynek mieszkalny	Pszczyńska 153
10.	Budynek mieszkalno-gospodarczy (d. nr 68) z 1 poł. XIX w.	Pszczyńska 184
11.	Budynek mieszkalny (d. nr 75) z poł. XIX w.	Pszczyńska 200
12.	Budynek mieszkalny	Stawowa 5-7
13.	Budynek mieszkalny	Stawowa 40
14.	Budynek mieszkalny	Stawowa 42
15.	Budynek mieszkalny wielorodzinny (d. poczta) z XIX/XX w.	Szkolna 27

16.	Budynek mieszkalny z 1887 r.	Szkolna 40
-----	------------------------------	------------

WYKAZ OBIEKTÓW MAŁEJ ARCHITEKTURY**FRYDEK**

1.	Kapliczka architektoniczna	Gilowicka (przy leśniczówce)
2.	Krzyż przydrożny	Miodowa/ Leśna

GILOWICE

1.	Kapliczka architektoniczna	Dębowa przy nr 4
2.	Krzyż przydrożny	Górnośląska/ Korfantego 31

GÓRA

1.	Kapliczka przydrożny	Długa/ Zbożowa
----	----------------------	----------------

GRZAWA

1.	Krzyż przydrożny (obok kościoła)	Kościelna/ Wiejska
2.	Figura Św. Jana Nepomucena (na przeciw kościoła)	Wiejska przy nr 9
3.	Kapliczka słupowa NSPJ z poł. XIX w.	Wiejska 26
4.	Ogrodzenie kościoła z bramami (1846 r.)	Kościelna 1

MIEDŹNA

1.	Krzyż przydrożny (na pograniczu z Rudołowicami)	Pszczyńska
2.	Kapliczka słupowa	Wiejska 25A
3.	Kapliczka architektoniczna	Wiejska 43
4.	Figura Chrystusa na cmentarza parafialnym	Wiejska 47

5.	Kapliczki przy ogrodzeniu cmentarza parafialnego	Wiejska 47
6.	Kapliczka architektoniczna	Wiejska 93
7.	Kapliczka architektoniczna	Wiejska/Topolowa
8.	Krzyż przydrożny	Wiejska/ Bieruńska 25

WOLA

1.	Krzyż na cmentarzu parafialnym (figuruje w wykazie innych dóbr kultury znajdujących się w kościele w Woli – załącznik nr 2 do decyzji nr B/348/72)	Szkolna
2.	Krzyż przydrożny (przekształcony)	Szkolna/ Wałowa 2
3.	Pruski znak graniczny VII	w zakolu rzeki Wisły w okolicy miejscowości Wola - współrzędne geograficzne: 50° 1'1.92"N 19° 7'54.66"E

WYKAZ OBSZARÓW ZABYTKOWEJ ZIELENI**GÓRA**

1.	Park dworski z 1 poł. XIX w.	Rybacka
----	------------------------------	---------

OPRACOWANIE W ZAKRESIE ARCHEOLOGII

<i>NR KEZA</i>	<i>Miejscowość</i>	<i>Nr stanowiska w miejscowości</i>	<i>AZP nr obszaru</i>	<i>Nr stanowiska na obszarze</i>	<i>Typ stanowiska</i>	<i>Chronologia</i>
103-48/2	Frydek	1	103-48	2	śląd osadnictwa	epoka kamienia
103-48/3	Frydek	2	103-48	3	śląd osadnictwa	pradziej
104-48/7	Frydek	3	104-48	7	śląd osadnictwa	pradziej/ok. nowożytny
104-48/1	Góra	1	104-48	1	osada	ok. nowożytny
104-48/2	Góra (Zawadka)	1	104-48	2	śląd osadnictwa	ok. nowożytny
104-48/3	Grzawa	1	104-48	3	śląd osadnictwa	ok. nowożytny
104-48/4	Grzawa	2	104-48	4	śląd osadnictwa	późne średniowiecze/ ok. nowożytny
104-48/5	Grzawa	3	104-48	5	śląd osadnictwa/osada	późne średniowiecze/ ok. nowożytny
104-48/6	Miedzna	1	104-48	6	śląd osadnictwa	ok. nowożytny

104-48/8	Miedzna	2	104-48	8	śląd osad- nictwa	późne średnio- wiecze/ ok. nowożytny
----------	---------	---	--------	---	----------------------	--

II. DZIEJE GMINY MIEDŹNA

II.1. Zarys historii gminy Miedźna.

Obszar dzisiejszej gminy Miedźna historycznie jest bardzo zróżnicowany. Położony jest na pograniczu górnośląsko małopolskim. Osadnictwo kształtowane było w strefie rubieży osiedleńczych, słabo zasiedlonych w okresie do XIII – XIV w., gdzie w wiekach średnich formowała się linia podziału pomiędzy Śląskiem i Ziemią Krakowską. W okresie wczesnego średniowiecza omawiany teren zajmowało, wzmiankowane przez tzw. Geografa bawarskiego, słowiańskie plemię Goleszyców. Dysponowało w VII-IX w. kilkoma grodami.

Poza grodami obronnymi funkcjonowały w tym czasie także osady otwarte. Nie można stwierdzić czy interesujący nas teren w okresie wczesnego średniowiecza stanowił obszar niezasiedlony, czy też istniały tutaj jakieś niewielkie osiedla - których istnienia możemy się domyślać. Obszar będący przedmiotem naszego zainteresowania znajdował się w strefie silnego oddziaływania, a być może i w granicach, najpierw Państwa Wielkomorawskiego, a następnie czeskiego księstwa Przemyślidów.

Około połowy X w. lub w jego 2 połowie ziemie śląskie wchodzi najpierw w orbitę wpływów, a następnie w skład państwa pierwszych Piastów. Po 1138 r.

Śląsk stanowi samodzielną dzielnicę podporządkowaną władzy senioralnej a książęta śląscy dążą do ponownego zjednoczenia państwa.

Najazd tatarski w połowie XIII w. spustoszył ziemie księstwa Śląskiego, które pod rządami Henryków Brodatego i Pobożnego przeżywało okres znacznego ożywienia gospodarczego i wzrostu znaczenia politycznego. Liczne osady i niewielkie grody ulegają całkowitemu lub znacznemu zniszczeniu. Po śmierci księcia Henryka Pobożnego w bitwie pod Legnicą (1241r.) dochodzi do rozpadu „monarchii Henryków Śląskich” na mniejsze dzielnice.

Do połowy XIII w. obszar ten jest bardzo słabo zaludniony. Interesujące nas tereny znalazły się w rękach książąt opolskich a następnie pod koniec XIII w.

ksiąząt raciborskich. Mimo postępującego rozdrobnienia politycznego ma miejsce proces odbudowy gospodarczej kraju po najazdach tatarskich. Prowadzona jest duża akcja osadnicza, w ramach której ma przełomie XIII i XIV w. powstają nowe osady a także „odbudowywane” są zniszczone w trakcie najazdu tatarskiego osiedla, ponawiane są ich akty i przywileje lokacyjne. W tym też okresie powstają najstarsze, istniejące do dzisiaj, wsie z terenu obecnej gminy Miedźna.. Wioski zakładano na zboczach dolin niewielkich cieków wodnych, po obu jego stronach. Oprócz zagród chłopskich istniały na ich terenie, jak mówią źródła pisane, stawy i młyny. Zasadźców osadzono na określonej ilości łanów flamandzkich, w ramach których wzdłuż drogi rozmieszczono 1 łanowe działki kmiece siedlaków (siodłaków). W centrum wsi znajdowały się 1 - 2 łany przeznaczone pod kościół oraz rolę proboszczowską. Zasadźca (późniejszy sołtys) dysponował 5-6 łanami dla własnych potrzeb.

Ustrój społeczny, prawny i gospodarczy był ściśle określony przez prawo i dokument lokacyjny. Organizacja osad powstających w tym okresie ukierunkowana była głównie na uprawę roli, wytwarzanie i przetwórstwo zbóż.

Należy przyjąć że wsie obecnej Miedźna i Grzawa powstały w XIII w. W 1 połowie XIV w. są rozwiniętymi gospodarczo wsiami w których obok gospodarki rolnej prowadzona jest hodowla ryb w co najmniej kilkunastu stawach. Mają wolnych dziedzicznych sołtysów i cieszą się książęcymi przywilejami.

13. Wóz pogrzebowy Józefa Krawczyka

Ilustracja 1: Zdjęcia archiwalne - wóz pogrzebowy Józefa Krawczyka

Bezpośrednim impulsem do gospodarczego rozwoju obecnego obszaru gminy Miedźna była działalność księcia cieszyńskiego Kazimierza II. Książę ten szczególnie nacisk położył na rozwój rybackiej opartej o hodowlę karpia. W bezpośrednim sąsiedztwie omawianego obszaru, w Bieruniu powstał największy istniejący w tym okresie w Europie sztuczny staw. Ten rejon księstwa cieszyńskiego, ze względu na występowanie bardzo licznych stawów i ich rolę w gospodarce nosi nazwę „żabiego kraju”¹.

---

¹ Nazwa ta utrzymuje się do czasów nowożytnych

Ilustracja 2: Zdjęcia archiwalne - widokówka z Góry z 1905 roku.

Najstarszą wsią przedmiotowego obszaru jest, jak się wydaje, Miedzna, której nazwa wywodzona jest od słowa *miedźwy* tzn. miodny. Równie starą metryką szczyci się wieś Grzawa, która prawdziwie założona na nieco mniejszym obszarze i zamieszkiwana przez mniejszą liczbę osób ma własne wolne sołectwo młyn, karcznię, a także w okresie nieco późniejszym wiatrak. Zapewne w podobnym okresie powstała też wieś Wola, która została powstała i rozwijała się przy brodzie i przeprawie przez Wisłę. W XV w. we wsi należącej do parafii Miedzna, znajduje się szereg stawów, młyn i karczma. We wsi pobierane jest myto od podążających tzw *Wielką Drogą* i korzystających z brodu. W północnej części gruntów wsi Wola w bezpośrednim sąsiedztwie wsi Wola ukształtowała się niewielka osada² zwana Wieżą. Tam właśnie u przeprawy pobierano myto, znajdował się też niewielki port – przystań oraz skład soli transportowanej z żup wielickich w dół Wisły, tą drogą też eksportowano hodowane na wielką skalę w okolicznych, stawach karpie, których skład znajdował się Nan terenie przystani. Z XV w. wywo-

² Obecnie przysiółek

dzi swój swój rodowód wieś Góra. Najmłodszą wsią jest wieś Frydek, której powstanie jest związane z akcją zasiedlania niezamieszkałych terenów i zniszczonych obszarów prowadzoną przez Zygryda Promnitza w 1 połowie XVII w.

Ilustracja 3: Zdjęcia archiwalne - Widokówka z Góry z 1912 roku.

II.II. Sołectwa – wsie.

- ☞ Frydek
- ☞ Góra
- ☞ Grzawa
- ☞ Gilowice
- ☞ Miedźna
- ☞ Wola

III. GMINA MIEDŹNA - KSZTAŁTOWANIE SIĘ UKŁADU PRZESTRZENNEGO

Kalendarium wydarzeń:

1178	Książę małopolski Kazimierz Sprawiedliwy darowuje ziemię pszczyńską księciu opolsko-raciborskiemu Mieszkowi Płatonogiemu w prezencie chrzestnym
1260	Powstaje zapewne Kasztelania pszczyńska
Koniec XIII w.	Na śródleśnej Polanie Miedwinie, która wywodzi swą nazwę od miejsca pozyskiwania miodu, istnieje wieś zapewne nie osadzona na prawie niemieckim.
1325	Źródła pisane wymieniają wieś o nazwie Miedwna, w której proboszczem jest ksiądz Bernard
1326	Powstaje wieś Miedźna. W czasie akcji odbudowy ziem śląskich po zniszczeniach w trakcie najazdów tatarskich przez księcia Raciborskiego Przemysława Powstaje między innymi wieś, lokowana na prawie niemieckim, której zasadźcą i dziedzicznym sołtysem jest Kunz. A jej nazwa brzmi wówczas Cunzendorf. Niektórzy łączą ten fakt z początkami Miedźnej. Wieś należy do kamery księcia Raciborskiego Leszka.
1346	Nazwa wsi Miedźna zostaje zapisana w brzmieniu Miedźwna. W oparciu o wysokość naliczanego świętopietrza liczbę zamieszkujących na terenie parafii można określić na około 300 osób. Zostaje erygowana parafia w Grzawie. Ufundowano tam też kościół p.w. Ścięcia św. Jana Chrzciciela. Wymieniana w źródłach pisanych jest kaplica filialna p.w. św. Barbary w Górze.
1350	Parafia Miedźna wchodzi w skład nowopowstałego dekanatu pszczyńskiego,
XIV/XV w	Powstaje wieś Międzyrzecze
XV w.	Jako wójt wsi Grzawa wymieniany jest przez źródła pisane Maciejec
1411	W źródłach pisanych wymieniana jest Zawadka.
1424	Po śmierci Jana II Żelaznego księżna Helena Korybutówna zostaje władczynią zapisanych jej ziem, w tym także ziemi pszczyńskiej,
1433	Najazd husytów, który pustoszy okolice Pszczyny,
1449	Po śmierci księżny Heleny właścicielami Pszczyny zostają jej syn Mikołaj a następnie jego żona Barbara Rokemberg
1480	Nazwa wsi Miedźna zostaje zapisana w brzmieniu Myedzwyensky
Xvi w.	W skład parafii Miedna wchodzi 6 wsi: Miedźna, Grzawa, Wola, Góra,

	Międzyrzecze i Zawadka. Kościół nosi wezwanie św. Klemensa a proboszczem jest orędownik katolicyzmu ksiądz Andrzej Piotrowski
1517	Książę Kazimierz II sprzedaje Pszczynę i państwo pszczyńskie węgierskiemu magnatowi Aleksemu Turzo wolnemu panu z Betlehem Falva. Zostaje wymieniona nazwa wsi Miedźna w brzmieniu edzna (języku czeskim),
1519	Aleksy Turzo uzyskuje od króla Ludwika dla miasta Pszczyny prawo odbywania noworocznych jarmarków
1525	Miasto Pszczyna wraz z całym państwem pszczyńskim przechodzi drogą sprzedaży w ręce Jana Turzo
1536	Zgodnie z Urbaczem pszczyńskim we wsi Miedźnej znajduje się 1, a w Grzawie 16 gospodarstw kmiecych. W Międzyrzeczu mieszka 10 chałupników (nie posiadających własnych gospodarstw), obowiązanych do świadczenia powinności na rzecz Księcia Pszczyńskiego.
1548	Miasto i państwo pszczyńskie zostają sprzedane biskupowi wrocławskiemu hr. Baltazarowi Promnitzowi
1568	Zgodnie z zasadą „czyja władza tego religia” proboszczowie w Miedźnej oraz w Grzawie zostają zmuszeni do przejścia na luteranizm, a kościoły przechodzą w ręce protestantów. Pierwszym pastorem w Miedźnej zostaje Jakób Beuthner, który głosi kazania w języku niemieckim
1528	Kościóły w Miedźnej Grzawie wracają do użytkowania przez katolików.
1597	W Międzyrzeczu jest młyn i karczma.
1626-1631	W państwie pszczyńskim Masfeld i jego hordy. Ma miejsce spustoszenie i wyludnienie większości wsi, z których część nigdy nie zostanie odbudowana.
1629	W międzyrzeczu mieszka 14 chałupników.
1630	Zygfryd Promnitz przystępuje do akcji i działań mających na celu odbudowę państwa pszczyńskiego spowodowanych spowodowanymi nieustannymi przemarszami wojsk związanymi z działaniami wojny trzydziestoletniej. Obok zniszczone miejscowości Brzozów powstaje Siefriegsdorf, w późniejszych latach przekształcona we Frideck a następnie Frydek.
1640	Wieś Frydek z godnie z Urbarzem Pszczyńskim liczy 14 gospodarstw zagrodniczych.
1683	Proboszcz Andrzej Rozmus Zabrzski z Woli rozbiera znajdujący się,

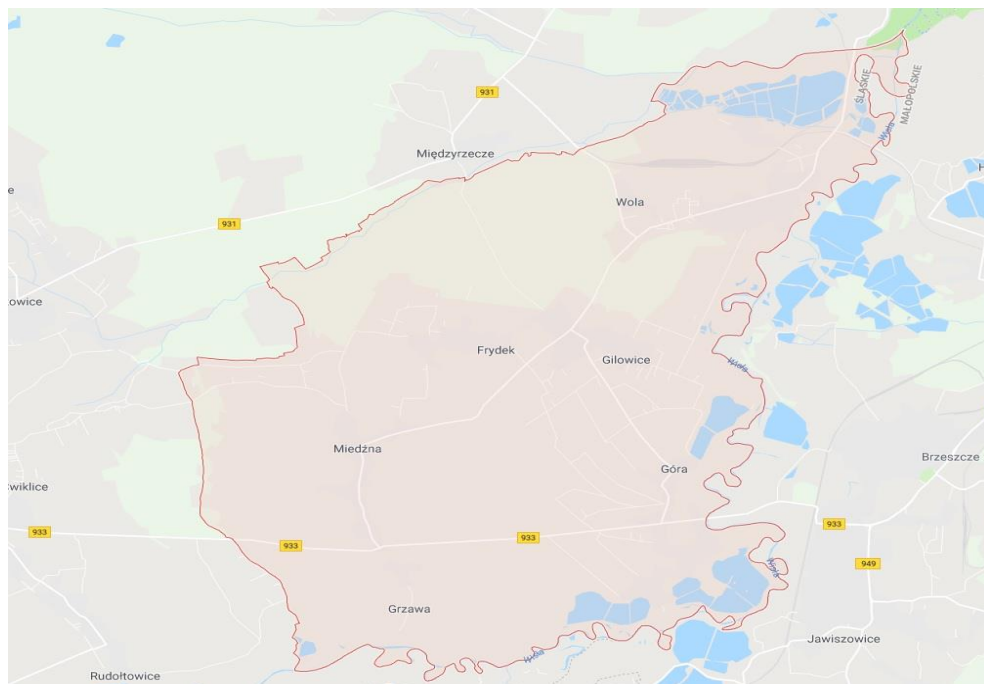
	w Grzawie chyłący się ku upadkowi kościół i w jego miejscu wznosi nowy (istniejący do dzisiaj)
XVIII	Rozbudowa kościoła p.w. św. Klemensa W Miedznej (wydłużenie nawy)
1720	W protokole wizytacyjnym zostaje szczegółowo opisany kościół p.w. Klemensa w Miedznej wraz z wyposażeniem oraz uposażenie parafii. Podobne opisy dotyczą też kościoła p.w. Św. Jana Chrzciciela w Grawie oraz kaplicy p.w. Św. Barbary w Górze, która jest określana jako starodawne i drewniana. Parafię w Miedznej zamieszkuje ok.1300 osób.
1766	Bunt chłopski
1773	Król pruski Zakład Frederyk ogłasza „Wysoką Deklarację” zachęcającą do zakładania nowych osad; na północ od Frydku, na niezagospodarowanych mokradłach powstaje kolonia Erdmannruch później nosząca nazwę Erdmanowice
1776	Kłęska pomoru
1794	Bunt chłopski
1801	W centrum wsi Międzyrzecze zostaje wzniesiony kamienny krzyż, być może związany z ofiarami buntów lub huraganu, który w tym roku przeszedł przez Ziemię Pszczyńską.
1830	W Międzyrzeczu (na skraju Skotnicy) istnieje szkoła.
1845 -1846	Epidemia cholery
1848	Liczba gospodarstw kmiecych w Miedznej i Grzawie nie legła zmianie od 1536 r. co jest być może związane z powstaniem nowych sad w Bodzowie, Frytky i Gilowicach.
1861	Frydek i Erdmanowice liczą razem 40 domów zamieszkiwanych przez około 300 mieszkańców.
3 ćwierćwie- cze XIX w)	Frydek i Edmanowice tworzą gminę Frydek.
1878	Sołtysem, gminy Frydek jest Franciszek Sosna.
1884	Wojtala jest sołtysem gminy Frydek
1890	Sołtysem, gminy Frydek jest Jakub Witek
1891	Sołtysem, gminy Frydek jest Ligenza
1904	Sołtysem, gminy Frydek jest Boryczka
1908	Sołtysem, gminy Frydek jest Kolonko
1910	W Górze znajduje się punkt celny.
1916	Sołtysem, gminy Frydek jest Kolonko.

1946	Erygowanie parafii w Międzyrzeczu.
1975	katowickim
1998	W województwie śląskim

IV. STRUKTURA PRZESTRZENNA OBSZARU GMINY MIEDŹNA

IV.I. Położenie geograficzne.

Gmina Miedźna położona jest w południowowschodniej części województwa śląskiego i we wschodniej części powiatu pszczyńskiego. Jest gminą wiejską, tworzą ją sołectwa: Frydek, Gilowice, Góra, Grzawa, Miedźna, Wola oraz miejscowość bez statusu sołectwa - Gajówka Wola.

Ilustracja 4: Położenie Gminy Miedźna.

Bezpośrednio sąsiaduje od wschodu z miastem Oświęcim oraz z gminą Brzeszcze, od północy z gminami Kobiór i Bojszowy, od zachodu z miastem Pszczyña, natomiast od południa z gminą Goczałkowice Zdrój i miastem Bieruń. Gmina usytuowana jest pomiędzy konurbacją śląską i Górnośląskim Okręgiem

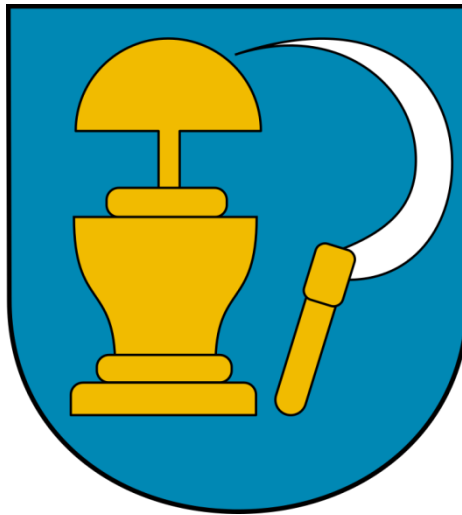
Przemysłowem na północy, a Beskidami na południu oraz Krakowem i Oświęcimem na wschodzie i Rybnickim Okręgiem Przemysłowem (Rybnik, Jastrzębie Zdrój, Żory) na zachodzie. Ma dogodne położenie w stosunku do układu komunikacyjnego. Obecnie leży przy drodze powiatowej, która prowadzi do drogi krajowej nr 1, stanowiącej główny szlak tranzytowy północ – południe (Gdańsk – Warszawa – Katowice – Cieszyn). Drogi wojewódzkie łączą gminę z Oświęcimem oraz Jastrzębiem Zdrojem i Żorami. Drogi krajowe 1 i 81 zapewniają połączenie z autostradą A-4, natomiast drogi wojewódzkie nr 933 i 935 w przyszłości z autostradą A-4. Drogi lokalne zapewniają sprawną sieć połączeń między miejscowościami wchodzącymi w skład gminy oraz powiatu. Nieodległa Pszczyzna jest też stacją węzłową w systemie komunikacji kolejowej. Tu krzyżują się linie relacji międzynarodowej Warszawa – Katowice - Bielsko-Biała – Wiedeń oraz linia lokalna Oświęcim – Czechowice-Dziedzice – Żory – Rybnik. Pod względem fizjograficznym położona na wysokości 200 – 300 m n. p. m. gmina Miedźna znajduje się w obrębie makroregionu Kotliny Oświęcimskiej oraz mezoregionu Równiny Pszczyńskiej. Równina Pszczyńska to część Kotliny Oświęcimskiej usytuowana pomiędzy Doliną Górnej Wisły i Wyżyną Katowicką. Jest to piaszczysta równina zajęta w pewnej części przez bór sosnowy. Osadnictwo na obszarze gminy grupuje się w dolinach cieków wodnych będących dopływami Wisły. Obszar gminy należy do dorzecza Wisły. Na zachód od granicy gminy przebiega wododział I rzędu między dorzeczami Wisły i Odry. W związku z tym cieki występujące w obrębie gminy są mało zasobne w wodę. W południowo zachodniej części gminy płynie rzeka Wisła, jednak najważniejszym ciekim na omawianym terenie jest jej lewobrzeżny dopływ rzeka Pszczyńska i jej dopływy. Na terenie gminy, a szczególnie w jej południowo wschodniej części, występują zbiorniki wodne, głównie pochodzenia antropogenicznego.

Ilustracja 5: Pejzaż z ul. Długiej na Górę

Województwo Śląskie leży w zasięgu pięciu krain należący do dwóch typów klimatycznych, środkowa jego część wraz z gminą Miedzna znajduje się w zasięgu klimatów podgórskich nizin i kotlin. Zaznaczają się tu wpływy kontynentalne, charakteryzujące się wzrostem amplitudy rocznej temperatury powietrza w kierunku wschodnim. Gmina Pszczyzna leży w obrębie Kotliny Oświęcimskiej gdzie okres wegetacyjny wynosi 210 do 220 dni w roku. Obszar Wysoczyzny Pszczyńskiej jest piaszczystą równiną sandrową, której powierzchnia jest nachylona w kierunku wschodnim. Teren ten jest lekko pofalowany, wysokości względne jednak są niewielkie. Cały obszar wznosi się na wysokość ok. 250-260 m n.p.m. Rzeźba terenu jest słabo urozmaicona z dominującym krajobrazem równinnym. Jedynym urozmaiceniem powierzchni terenu są doliny rzeczne. Ważnym elementem krajobrazu są zbiorniki wodne, w większości sztuczne, powstałe w wyniku działań człowieka. Jednak wraz z bogatą roślinnością tereny do nich przyległe tworzą ciekawe formy przyrodnicze i krajobrazowe. Teren gminy częściowo pokryty jest lasami.

Ilustracja 6: Herb Gminy Miedźna

V. ZABUDOWA ZABYTKOWA GMINY MIEDŹNA

W celu kompleksowego opracowania tematu przeprowadzono rozliczne badania terenowe, które poprzedzone zostały kwerendą archiwalną i kartograficzną jak również źródeł ikonograficznych oraz analizą źródeł drukowanych. Zaowocowały one zebraniem informacji o kształtowaniu się terenów zurbanizowanych, typologii zachowanej substancji architektonicznej o charakterze zabytkowym oraz krajobrazu kulturowego.

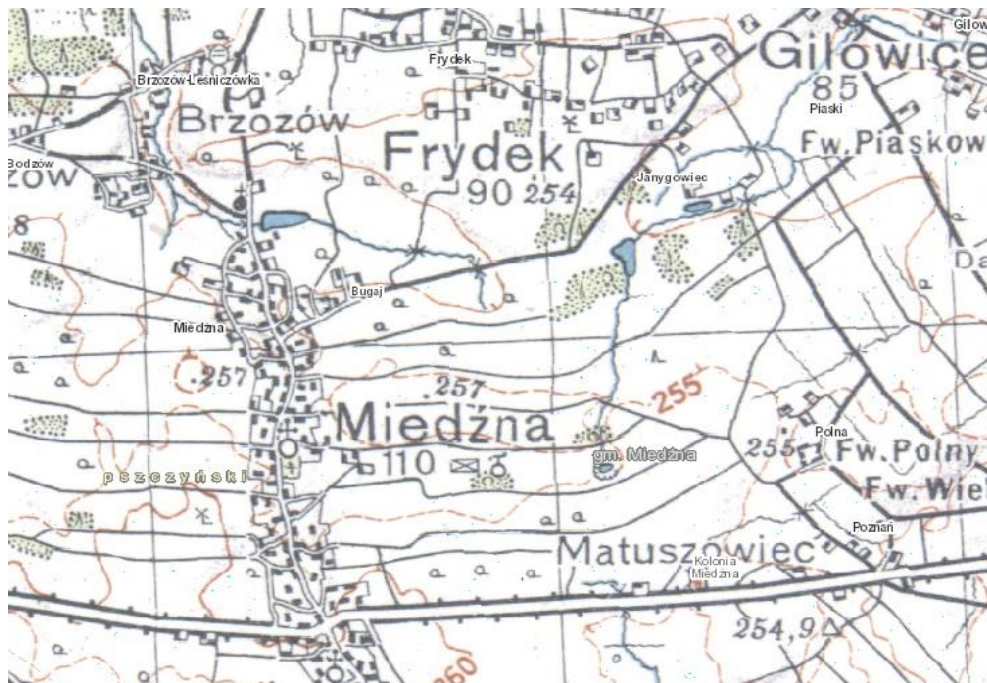
Wiejska Gmina Miedźna składa się obecnie z sołectw:

- ⊗ Miedźna (niem. Miedzna) z przysiółkiem Bodzów, Janygowiec i Matuszowiec,
- ⊗ Grzawa,
- ⊗ Góra (niem. Guhrau) a w jej granicach znajduje się przysiółek Zawadka,
- ⊗ Frydek (niem. Siegfriedsdorf, wcześniej Friedeck, Fridek Siegfriedsdorf, w którego skład weszły włączone przed 1895 rokiem tereny przy ob. ul. Nowa Wieś dawnej, niezależnej od Frydka Gminy Erdmannsbruch - Erdmannsdorf, Erdmanowice, Kolonia Frydecka oraz powiększył swój obszar o Brzozówkę – księżęcą leśniczówkę),
- ⊗ Gilowice (niem. Gillowitz),

- ⊗ Wola (niem. Wohlau; sołectwo Wola, sołectwo Wola I oraz sołectwo Wola II) z przysiółkiem Kolonia Stawowa,
- ⊗ Gajówka Wola – osada leśna.

Wymienione wyżej sołectwa funkcjonują jako odrębne wsie, jedynie Frydek i Gilowice tworzą wspólny obwód szkolny i parafię.

Do dnia dzisiejszego czytelny jest układ ruralistyczny poszczególnych wsi zaś najbardziej na przykładzie Miedznej i Grzawy, gdzie zachował się pierwotny podział siedlisk i łąnów pól tworzących rozległe kompleksy terenów rolnych przerywanych pasmowymi nasadzeniami zadrzewień śródpolnych. Układ przestrzenny tworzy zabudowa luźno rozmieszczona wzdłuż przebiegającej z północy na południe ulicy Wiejskiej. Przestrzeń wsi urozmaicają dominanty w postaci wież kościelnych zachowanych drewnianych kościołów: kościół parafialny pw. Męczeństwa Świętego Jana Chrzciciela i kościół parafialny pw. Świętego Klementa Papieża i Męczennika.

Ilustracja 7: Mapa Miedznej z lat 20-tych XX w.

W krajobrazie omawianego terenu pojawiają się zabudowania datowane od 1 poł. XIX w. do 1 ćw. XX w., architektura międzywojenna (np. o dachach naczółkowych). Jest to w przeważającej większości zabudowa jednorodzinna: historyczna jednokondygnacyjna i wtórna dwukondygnacyjna (powojenne o bryle sześcianu tzw. „kostki” bądź wtórnie przekształcone – nadbudowane obiekty historyczne). Współcześnie pojawia się również szereg realizacji architektonicznych w postaci domów wielorodzinnych o rozbudowanych bryłach oraz willi podmiejskich obcych stylowo w krajobrazie (zwłaszcza zabudowa Gilowic). Natomiast w Woli (Osiedle Wola I i Osiedle Wola II) występuje współczesna zabudowa blokowa.

Ilustracja 8: Współczesne bloki mieszkalne w miejscowości Wola

Ilustracja 9: Współczesne bloki mieszkalne w miejscowości Wola

V.I. Dawna zabudowa mieszkalna i gospodarcza gminy Miedzna.

Pierwotnie zabudowa omawianej gminy aż do końca XIX w. była w większości drewniana. Były to budynki mieszkalne wznoszone w konstrukcji zrębowej na rzucie prostokąta, z dachem dwuspadowym pokryte strzechą bądź gontem.

Wyobrażenie o dawnej zabudowie mieszkalnej gminy dają dwa obiekty, które przetrwały do naszych czasów niezachowane in situ ale przeniesione do skansenów. Chałupa z Frydka z 1852 r. (na środkowej belce tragarzowej inskrypcja z nazwiskiem fundatora i zarazem ówczesnego właściciela chałupy S. Liggenza, z datą 1852 rok – i nazwiskiem cieśli M. Wiecorek, od spodu belki, w otoczonym ząbkowaniem I.H.S.) została przeniesiona do Górnośląskiego Parku Etnograficznego w Chorzowie. Posadowiona na podmurówce z łupka wapiennego chałupa składa się z ścian z bali sosnowych węglowanych w narożach na jaskółczy ogon z ostatkami. Dach czterospadowy, o konstrukcji krokwiowo-jętkowej, kryty był schodkowo słomianą strzechą. Wnętrze składające się z izby głównej oraz izby paradnej oraz stajni.

Innym przykładem zabudowy drewnianej jest chata A. Czmajducha z Grzawy (d. dom nr 39) przeniesiona do Zagrody Wsi Pszczyńskiej – skansenu w Pszczynie. Obiekt wpisany został już w nowej lokalizacji w dniu 15 lipca 1976 r. do rejestru zabytków województwa śląskiego pod pozycją A-1219/76. Budynek pochodzi z 1831 r. i wzniesiony został w konstrukcji wieńcowej na fundamencie z łamanego kamienia na rzucie prostokąta jako szerokofrontowy. Chałupa przykryta jest dachem dwuspadowym z przydaszkami w ścianach szczytowych deskowanych w "jodełkę". Układ wnętrza posiada dwutraktowy z sienią na przestrzał z dwoma izbami mieszkalnymi oraz izba paradną i komórką. Zachowała się belka stropowa z dużej izby, na której wyryto rozetę i inskrypcję fundacyjną: „v (1831) dnia 14 Czerwca Jurek Cieśla z Jankowie Wałek Czmajduch Fundator”.

Jedynym budynkiem mieszkalnym funkcjonującym jeszcze na terenie gminy, choć nie o tak wczesnej metryce, jest drewniany dom przy ul. Wiejskiej 24 w Górze.

Budownictwo drewniane było jeszcze licznie reprezentowane podczas badań terenowych inwentaryzacyjnych po II wojnie światowej. Na terenie gminy zarejestrowano wówczas kilka drewnianych, ośmiobocznych stodół (obecnie nieistniejących np. Wola, ul. Szkolna 62 (d. nr 56), z 1809 r.; Góra, przy d. nr 5, 17, 18, 20, 33; Miedźna, przy d. nr 36, 55, 58, 59, 63, 64, 69, 70, 77, 86) oraz stodoł na rzucie prostokąta, krytych słomą (obecnie nieistniejące np. Góra, przy d. nr 19, 20, 56, 81). Przykładem takiej zabudowy gospodarczej była stodoła ośmioboczna z Grzawy (data na belce 1780 r., na słupie we wnętrzu 1876 r.), która została w 1969 r. przeniesiona do skansenu – Górnos Śląskiego Parku Etnograficznego w Chorzowie, gdzie spłonęła w 2000 r. (ob. rekonstrukcja). Budynek wzniesiony był w konstrukcji zrębowej ścian i sochowo-ślemieniowej dachu, pokrytego słomianą strzechą. Wnętrze stodoły składało się z dwóch sásieków i szerokiego gumna.

Innym pozyskanym do Zagrody Wsi Pszczyńskiej w 1982 r. obiektem gospodarczym jest wozownia Stanisława Stalmacha z Miedźnej, która reprezentuje typ wozowni szerokofrontowych, gdzie wrota umieszczano w ścianach szerszych boków, które występowały tylko w paśmie miejscowości Międzyrzecze-Miedźna-Grzawa. Obiekt zbudowany jest w konstrukcji wieńcowej, łączony w narożach na zamek. Ściany z belek łączonych łątkami. Niestety konstrukcja dachu uległa zawaleniu i została zrekonstruowana.

W krajobrazie gminy znikają też kolejne przykłady zabudowy zagrodowej z 2 poł. XIX w. i pocz. XX w. Składały się na nią duże, murowane domy mieszkalne, ze śnieżnobiałymi ścianami, corocznie bielone, wznoszone na rzucie wydłużonego prostokąta jednokondygnacyjne z poddaszem, ceglane bądź tynkowane. Domy podzielone były zazwyczaj na część mieszkalną i część inwentarską. Posiadały często sklepioną sień przelotową i duże izby mieszkalne z ceglanym sklepieniem lub stropem belkowanym. Wejście do budynku w formie wgłębego przedproża zakończonego półokrągło, flankowane było charakterystycznymi „wysiodkami” (np. Frydek, ul. Miodowa 151, Grzawa, ul. Wiejska 3, ul. Wiejska 4, ul. Wiejska 7, ul. Wiejska 19, ul. Wiejska 33, ul. Wiejska 37, ul. Wiejska 57;

Miedzna, ul. Wiejska 27, ul. Wiejska 93, ul. Wiejska 119; Góra, ul. Długa 85, ul. Pszczyńska 112, ul. Pszczyńska 200).

Ilustracja 10: Budynek mieszkalny Góra, ul. Długa 85

Ilustracja 11: Grzawa ul Wiejska 33 Budynek mieszkalny wielorodzinny

Najbardziej dekoracyjne były ściany szczytowe, zwłaszcza te skierowane ku drodze.

Ilustracja 12: Miedźna, ul. Wiejska 93 budynek mieszkalno-gospodarczy z XIX w.

Zazwyczaj przyziemie dzielone było symetrycznie przez otwory okienne, natomiast zwieńczenie wydzielone gzymsem kordonowym było miejscem dekoracyjnych motywów roślinnych lub geometrycznych, często umieszczano datę budowy (np. Miedźna, ul. Wiejska 55 data „1859” i „1961” i „F. Kucz”; Wola, ul. Pszczyńska 112 z datą „1882”) oraz zdobiono np. gwiazdami (np. Grzawa, ul. Wiejska 45 d. nr 20 – obecnie destrukcyj; Miedźna, d. nr 93), półksiężycami (np. Miedźna, ul. Wiejska 117), niszami ze świątkami (np. Gilowice, ul. Graniczna 34, ul. Korfantego 25, ul. Korfantego 104; Góra, ul. Długa 85) a także symbolami chrześcijańskimi: Oko Opatrzności (np. Wola, ul. Pszczyńska 200), krzyże, monstrancje (np. Miedźna, ul. Bierońska 4 monstrancja flankowana przez lichtarze oraz data „1858” i Oko Opatrzności oraz dwie gwiazdy w okręgach), kielichy.

Ilustracja 13: Miedzna, ul. Wiejska 55, budynek mieszkalny z datą budowy "1859".

Ilustracja 14: Miedzna ul Wiejska 117, budynek mieszkalny z datą budowy "1856".

Ilustracja 15: Miedzna ul Wiejska 31 Budynek mieszkalny

Ilustracja 16: Miedzna ul Wiejska 65 Budynek mieszkalny

Ilustracja 17: Gilowice, ul. Korfantego 25, Budynek mieszkalny

Ilustracja 18: Miedzna ul Wiejska centrum

Do typowych tego rodzaju obiektów zaliczyć można budynek mieszkalno-gospodarczy w Miedznej przy ul. Wiejskiej 27 (d. dom nr 13) ze szczytem z dekoracją stiukową złożoną z pilastrów i ornamentu z liści laurowych i motywu Oka Opatrzności z datą na szczycie „R.P. 1862”. Podobną dekorację miała historycznie jedna z kaplic cmentarnych przy kościele w Miedznej (Oko Opatrzności i litera P wpisana w X oraz tau z literami X oraz I). Ciekawą dekorację posiada szczyt budynku w Woli przy ul. Powstańców 4 z opaskami okiennymi, niestandardowe,

pięciopolowe przeszklenia, płyciny z inskrypcją „M+” flankujące okno w szczycie oraz nisza na figurkę.

W pobliżu domu równolegle bądź prostopadle wznoszono budynek gospodarczy – stodołę, drewnianą bądź ceglano-drewnianą o dwuspadowym dachu (np. Wola przy Wiślanej 3 d. budynek mieszkalny ob. gospodarczy i ul. Pszczyńska 174 ruina d. mieszkalno-gospodarczy i stodoła) lub szopę czy spichlerz oraz inne obiekty gospodarcze inwentarskie (chlew, stajnia, obora). Lokalizowano je najczęściej wokół prostokątnego placu. Czasem zabudowaniom tym towarzyszył niewielki staw – tzw. kaczok. Nieodłącznym elementem gospodarstwa były też drzewa liściaste np. lipy, dęby.

Młodsze domy, z pocz. XX wieku, budowane z cegły ozdabiane były wątkiem ceglany w formie gzymsu koronującego lub ząbkowanego z ukośnie ustawionych cegieł bądź też opasek okiennych (np. Frydek, ul. Stolarska 12; Gilowice, ul. Korfantego 22, Korfantego 104; Góra, ul. Topolowa 36, ul. Wiejska 22; Wola, ul. Mokra 40, ul. Powstańców 29, ul. Pszczyńska 145-147, ul. Pszczyńska 153, ul. Stawowa 40, ul. Stawowa 42, ul. Szkolna 40). Często przed wejściem do domów umieszczano na osi podłużnej drewniane werandy - tzw. „lauby” (np. Frydek, ul. Nowa Wieś 18; Gilowice, ul. Korfantego 25; Miedzna, ul. Wiejska 47, ul. Wiejska 97).

Ilustracja 19: Frydek, ul. Stolarska 12 budynek mieszkalny z początku XX w.

Na przestrzeni całej pierwszej połowy XX w. powstawały też budynki ceglane lub otynkowane, o prostych rzutach z nadbudowaną na osi facjatą (np. Góra, ul. Długa 128, ul. Nad Wisłą 50; Wola, ul. Krótka 11; ul. Kwiatowa 1, ul. Mokra 48; Miedzna, ul. Wiejska 52, ul. Wiejska 1, ul. Wiejska 109, ul. Wiejska 129).

Ilustracja 20: Góra, ul. Długa 128

Ilustracja 21: Miedzna, ul. Wiejska 1 ceglany budynek z nadbudowaną w osi facjatą

Inną formą budynku jednorodzinnego były budynki ceglane z dachem naczółkowym (np. Gilowice, ul. Kaczeńców 18, ul. Leśna 19; Wola, ul. Wspólna 1, ul. Bzów 2, ul. Leśna 1) lub tynkowane (np. Wola, ul. Błachowa 1).

V.II. Zabudowa przemysłowa i poprzemysłowa gminy.

Na omawianym terenie nie rozwinął się przemysł, jedynie pojawiły się pojedyncze przykłady z branży rolno-spożywczej. Niewielka część ludności znajdowała zatrudnienie poza rolnictwem, rybołóstwem (tereny nad Wisłą sprzyjały zakładaniu stawów).

Ciekawym elementem krajobrazu Grzawy był młyn wiatrowy – wiatrak kozłak posadowiony na ceglanej podmurówce, który od 1821 r. do 1965 r. stał na zachodniej połaci pól na wysokości posesji przy ul. Wiejskiej 31. Początkowo miał konstrukcję kozłową, którą w późniejszym czasie przebudowano na paltrak. Obecnie znajduje się w Górnośląskim Parku Etnograficznym w Chorzowie. Młyny wiatrowe ponadto znajdowały się we Frydku, w Miedznej i w Miedznej przy drodze na Frydek oraz w Górze. Trzy koła młyńskie, które pozostały z młyna

w Miedznej zostały przetransportowane do Zagrody Wsi Pszczyńskiej w myślą o jego rekonstrukcji (niezrealizowanej).

W Woli przy ul. Pszczyńska 212 jeszcze po II wojnie światowej użytkowany był przez Gminną Spółdzielnię młyn wodny odbudowany i unowocześniony po I wojnie światowej (m. in. zlikwidowano koło młyńskie, a młyn zasilano energią z lokomobili, a następnie elektrycznie).

W Woli (Pod Skarpą, w zakolu Wisły) istniała cegielnia Franciszka Rozmusa, która funkcjonowała do II wojny światowej.

Natomiast w Grzawie funkcjonowała kuźnia z poł. XIX w. (istniała jeszcze w 1982 r.) przy ul. Pszczyńskiej obok nr 29, z wejściem w ścianie frontowej, pod charakterystycznym wysuniętym okapem dachu dwuspadowego.

V.III. Obiekty użyteczności publicznej gminy.

Pod patronacką opieką książąt pszczyńskich - Hochbergów znajdowały się w połowie lat 70. XIX wieku szkoły katolickie w Górze, Woli i Miedznej.

W 1879 r. książę pszczyński partycypował w kosztach budowy szkoły we Frydku przekazując materiały budowlane (drewno). Budynek ten został rozebrany ok. 20 lat temu.

W latach 1889-91 trwała budowa szkoły w Grzawie, na którą książę pszczyński wyłożył materiały budowlane i 415, 43 marek wkładu pieniężnego a także brał później udział w kosztach jej utrzymania. Była to jednoklasowa szkoła podpiwniczona, na rzucie wydłużonego prostokąta kryta dachem dwuspadowym, z wejściem na trzeciej osi.

Już w 1625 roku działała w Miedznej szkoła parafialna. Na remont szkoły w Miedznej w 1847 r. i w 1851 przekazał książę materiały budowlane (w 1957 r. została otwarta nowa szkoła).

Natomiast w 1903 r. w szkole w Woli zamontowano piec, który sfinansował książę pszczyński.

Szkołę w Górze wzniesiono w 1866 r., rozbudowano o drugie piętro w 1912 r. Miała trzy sale lekcyjne, pięciopokojowe mieszkanie kierownika szkoły oraz

mieszkanie nauczyciela. Obiekt pełnił funkcję do 1962 r. Obecnie budynek ten przy ul. Pszczyńskiej 10 został rozbudowany. Druga szkoła w Górze przy ul. Pszczyńskiej 20 wzniesiona została w 1921 r. i pełniła też funkcję biblioteki. Pomimo, iż zachowała bryłę została zniszczona w ostatnich latach przez niefachowy remont.

Na uczęszczanych trasach powstawały gospody i zajazdy. We Frydku-Brzozowie w miejscu, w którym od XV w. istniała karczma powstało gospodarstwo rolne, które wykupił książę pszczyński i wznosił w latach 1889-1890 leśniczówkę (ul. Leśna, dz. nr 102/27).

Grzawska gospoda przy ul. Pszczyńskiej 29 istniała już w XVIII w. i powstała na skrzyżowaniu dróg, nieopodal starej średniowiecznej karczmy miedzniańskiej. W XIX w. znalazła się w rękach żydowskich. W 1906 r. szynkował w niej Żyd Adolf Grunpeter. Po II wojnie światowej była tam gospoda GS.

Ilustracja 22: Miedzna, ul. Pszczyńska 29, dawna karczma, obecnie budynek usługowy

W Miedznej funkcjonowała gospoda z poł XIX w. przy ul. Wiejskiej 80, która obecnie mieści lokal „Pod Jeleniem”.

Ilustracja 23: Miedzna, budynek dawnej gospody przy ul. Wiejskiej 80

Karczma w Górze istniała już w XVI w. Przez lata dzierżawił ją Żyd Markus Lipner, który oprócz wyszynku miał również jedyny w Górze sklep z tzw. towarami kolonialnymi. Po I wojnie światowej karczmę i sklep przejęła rodzina Jana Laska.

Granicę na Wiśle można było przekroczyć w Górze na moście, który w XIX w. znajdował się w pobliżu dworu, do którego prowadziła droga usypana przez staw Barborczymiec (nie na przedłużeniu ulicy Pszczyńskiej jak obecnie). W roku 1910 w jego pobliżu (ob. ul. Nad Wisłą 23) wzniesiono budynek urzędu celnego (niem. Zollamt). Po 1922 r. kiedy granica zniknęła, do budynku wprowadzono lokatorów. Po II Wojnie Światowej przejściowo ulokowano tu bibliotekę, felczera i biura Gromadzkiej Rady Narodowej. Obecnie budynek pełni funkcję mieszkalną.

Ilustracja 24: Dawny budynek urzędu celnego w Górze przy ulicy Nad Wisłą 23

W pobliżu (przy ul. Pszczyńskiej 11) znajdował się także dom mieszkalny pruskich strażników granicznych (niem. Grenzhaus), który po roku 1922 przeszedł na cele publiczne.

Ilustracja 25: Góra ul. Pszczyńska 11, dawny dom mieszkalny niemieckich strażników granicznych

Funkcję urzędu celnego pełnił także budynek w Grzawie przy ul. Zielonkówka 2-4 (budynek ten w czasie powstania śląskiego, które trwało od 17 do 26 sierpnia 1919 roku został zdobyty przez oddział pod dowództwem Ludwika Gollusa).

V.IV.Zabudowania dworskie gminy.

Jedynym przykładem zabudowania dworskiego na terenie gminy Miedźna jest dwór w Górze. Budynek dworu pochodzi z 1884 r. (literatura podaje I poł XIX wieku). Majątek należący do Karola Krańczocha po wojnie przejęła władza ludowa jako mienie poniemieckie i uległ on parcelacji. Zabudowania, stawy i grunt od 1951 r. przyjęły nazwę Stawy Hodowlane w Krakowie, Zespół Rybacki w Pszczynie – obiekt rybacki w Górze. Uchwałą Rady Gminy 9 września 1995 r. park przejęła gmina (utworzono boisko piłkarskie w 1999 r.).

Dwór położony jest w południowo-wschodniej części założenia, w zakolu Wisły. Jest to budynek murowany, na planie prostokąta, tynkowany, dwukondygnacyjny z mieszkalnym poddaszem, przykryty dachem naczółkowym. Fasada sześciosiowa z ryzalitem w dwóch środkowych osiach zwieńczonym facjatką krytą odrębnym dachem dwuspadowym zamkniętym trójkątnym szczytem. W ryzalicie wejście osłonięte drewnianą werandą z balustradą, krytą dachem dwuspadowym. Elewacje budynku skromne, zdobione ceglany gzymsem wieńczącym ząbkowo-schodkowym. Zachowana drewniana stolarka okienna czteroskrzydłowa sześciokwaterowa oraz sześcioskrzydłowa dziewięciokwaterowa.

Ilustracja 26: Góra, ul. Rybacka 10, dwór z 1884 r.

Na północny-wschód od dworu znajdował się zespół budynków gospodarczych skupionych wokół prostokątnego podwórza. Zachował się budynek spichlerza z 1912 r. (zachowane zadziory, drzwi klepkowe) obecnie pełniący funkcję mieszkalną oraz stodoła (z datą „1940” na ścianie szczytowej).

Ilustracja 27: Góra, ul. Rybacka 6, zabudowania spichlerza z 1912r.

Tereny zielone zespołu dworsko-folwarcznego wkomponowane zostały w okalające stawy: Staw Parkowy i Staw Bełek i niezachowany Staw Barborczymiec (Blondnik). Obecnie układ kompozycyjny dawnego parku jest mało czytelny.

Ilustracja 28: Tereny zielone zespołu dworsko-folwarcznego przy ulicy Rybackiej

V.V. Zabudowania folwarczne gminy.

Na terenie dzisiejszej gminy Miedźna funkcjonowały folwarki, których gospodarka opierała się na produkcji rolnej, hodowlanej i leśnej. Oprócz zabudowań mieszkalnych istniały w nich szereg budynków gospodarczych (stodoły, spichlerze, obory).

Ilustracja 29: Miedźna, ul. Wiejska 65 budynek gospodarczy z poł. XIX w.

Ilustracja 30: Góra, ul. Topolowa 20 zabudowa folwarczna, spichlerz

Folwark Wielki (niem. Grosshof) położony był w obrębie obecnej ulicy Kościelnej, Cichej i Topolowej oraz Mokrej w Górze. Prawdopodobnie był pozostałością po dawnym wolnym sołectwie. Zachowała się informacja, że w 1850r. rozdzielono m. in. wśród pracowników gospodarczych folwarku w Górze deputaty zboża od księcia pszczyńskiego. W okresie latach 1930-1939 zarządzał nim

Julian Obrocki. Zabudowie gospodarczej towarzyszy zarządcówka (dzisiejsza ul. Cicha 7) oraz pierwotnie kolonia domów robotników folwarcznych złożona z sześciu oficyn przy drodze (obecnie przebudowane budynki ceglane z dachem naczółkowym ul. Topolowa 15, 17, 23, 25, 27, 29) oraz domek stawowego. Zarządcówka, obora (ul. Kościelna 28A, 29), spichlerz (ul Topolowa 20) oraz nieistniejący już obiekt gospodarczy przy ul. Cichej, zgrupowane były wokół podwórza. Równoległe do drogi znajdował się tam również staw.

Ilustracja 31: Góra, ul. Cicha 7, budynek dawnej zarządcówki

Inny, folwarkiem był Folwark Polny (niem. Feldhof), którego ślady można znaleźć przy ul. Poznańskiej, założony wokół podwórza gospodarczego składający się z pięciu budynków.

Przykład niewielkiego folwarku z budynkiem mieszkalnym włączonym w obręb podwórza był Folwark Piaskowy (niem. Sandhof) w Gilowicach złożony z trzech obiektów, który zlokalizowany był na terenie dzisiejszej nieruchomości przy ul. Lompy 37.

Lasy Pszczyńskie (część wschodnia, dawniej Dolne Lasy Pszczyńskie – Plessische Nieder-Forsten) miały ugruntowaną tradycję myśliwską. Do odpowiedniego utrzymania lasów książęcych niezbędni byli leśniczy i gajowi oraz podlegli im drwale i parobkowie leśni. Wznoszone w obrębie lasów lub w ich bezpośrednim sąsiedztwie siedziby pracowników miały charakter mieszkalno-gospodarczy. Leśniczówki tworzyły duże gospodarstwa wraz ze stajnią, oborą drewnianą zgrupowanymi wokół dziedzińca.

Ilustracja 32: Trakt komunikacyjny, ulica Graniczna w Gilowicach

Królewski, powiatowy budowniczy Scheinert twórca kilkudziesięciu planów projektów o różnym przeznaczeniu wznosił leśniczówkę w Brzozowie we Frydku (przy ob. ul. Leśnej, projekt sygnowany 14.11.1889 rok). W skład gospodarstwa wchodziły budynki rozmieszczone wokół podwórza, budynek leśniczówki oraz stodoła, stajnia dla koni i krów z wydzielonym chlewem oraz studnia i wychodek. Leśniczówka zaprojektowana została na planie prostokąta jako parterowa, podpiwniczona z poddaszem, kryta dachem dwuspadowym, natomiast wnętrza o układzie dwutraktowym z przesuniętą względem osi symetrii na wschód dwuczęściową sienią na przestrzał.

Prócz leśniczówki występowały także gajówki np. gajówka historycznie w Międzyrzeczu a obecnie przy ul. Gilowickiej we Frydku oraz nieistniejące zabudowania gajówki w Starej Sięgarni we Frydku składające się z pięciu obiektów zlokalizowanych względem siebie równolegle (funkcjonujące jeszcze po II wojnie światowej). W Woli przy ul. Międzyrzeckiej 5 (projekt Scheinerta z 2.03.1896 r. niezrealizowany, gdyż zakładał parterowy obiekt z poddaszem na planie prostokąta, z dachem dwuspadowym) zbudowano w 1917 r. (data na ścianie szczytowej) gajówkę na rzucie prostokąta piętrową z wysokim dachem naczółkowym i szalowanym szczytem.

V.VI. Obiekty sakralne gminy Miedźna.

KOŚCIOŁY

Gmina Miedźna może poszczycić się aż trzema zabytkowymi drewnianymi kościołami, znajdującymi się na Szlaku Architektury Drewnianej.

GRZAWA

Kościół grzawski powstał jako parafialny, parafia w Grzawie została powołana ponownie w 1967 roku, wcześniej wieś należała do parafii w Miedźnej. Drewniany kościół pod wezwaniem Męczeństwa św. Jana Chrzciciela zbudowano w XVI wieku a przebudowano prawdopodobnie w 1690 roku. W latach 1580-1628 był w posiadaniu protestantów, w 1651 roku został odzyskany przez katolików. Budowa wieży kościelnej w Grzawie w 1878 r. wsparta została wkładem księcia pszczyńskiego w wysokości 1 403,52 marek.

Ilustracja 33: Grzawa, ul. Kościelna 1, kościół drewniany z XVIw.

Kościół jest orientowany i został wzniesiony w konstrukcji zrębowej, posadowiony jest na klocach wbijanych poprzecznie pod podwalinę obiektu tzw. peckach. Do nawy o rzucie zbliżonym do kwadratu przylega od wschodu prostokątne prezbiterium. Od zachodu dostawiona jest wieża o konstrukcji słupowej, natomiast do prezbiterium od północy przylega nieduża zakrystia. Cały kościół (oprócz zakrystii) obiegają podcienia, tzw. soboty. Nad podcieniami ściany są oszalowane pionowymi deskami. Dachy nawy, prezbiterium i ściany wieży pokryte są gontem. Wieża zwężająca się ku górze zwieńczona jest niedużym hełmem z latarnią, pokrytym cynkową blachą, obok wieżyczka na sygnaturkę na kalenicy nawy. Okna zamknięte łukiem segmentowym. Pod wieżą zachowały się drzwi klepkowe. Wnętrze nakryte zostało stropami płaskimi. Otwór tarczy zamknięty łukiem spłaszczonym. Chór muzyczny drewniany, wsparty na czterech słupach. Niemal całe wyposażenie pochodzi z XVII wieku, a najcenniejszymi elementami są: ołtarz główny z bramkami i tzw. obejściem, ołtarze boczne i małe organy - pozytyw z XVII wieku. W Muzeum Archidiecezjalnym w Katowicach znajdują się dwa obrazy ołtarzowe z kościoła w Grzawie tj. „Koronacja Matki

Bożej” z warsztatów krakowskich z 1450 roku oraz „Święta Rozmowa” z kręgu warsztatów małopolskich z 1500 roku.

Ilustracja 34: Grzawa, ul. Kościelna 1, kościół drewniany z XVIw

Kościół ogrodzony drewnianym ogrodzeniem (częściowo wymienionym) z dwoma bramkami murowanymi, potynkowanymi z wejściami zamkniętymi półkolistymi, nakryte siodłowymi daszkami gontowymi.

MIEDŹNA

Kościół pw. Św. Klemens wzmiankowany jest już 1326 w roku, obecny kościół postawiony w 1721 roku na miejscu rozebranego, również drewnianego obiektu.

Ilustracja 35: Miedzna, kościół pw. Św. Klemensa, pierwsza poł. XVIIIw.

Jest to budynek orientowany, osadzony na podmurówce z kamienia, składa się z prostokątnej nawy wzniesionej w konstrukcji zrębowej, przylegającego do niej od wschodu krótkiego, prostokątnego prezbiterium z dostawioną zakrystią. Został rozbudowany, przez dobudowanie wieży po stronie zachodniej w konstrukcji słupowej od zachodu, z izbicą przykrytą cebulastym hełmem z latarnią oraz wieżyczką na sygnaturkę z cebulastym, gontowym hełmem i z metalową latarnią. Nad prezbiterium i nawą dachy siodłowe, kryte gontem. Wokół nawy soboty (do połowy wysokości oszalowane) z czterema bramkami oszalowanymi, z wejściami ujętymi w obramienia z mieczowaniami: trzy przy wieży i jedna od południa przy nawie. Dwie bramki południowe zwieńczone są baniastymi gontowymi hełmami. W wejściach z prezbiterium do zakrystii oraz do nawy od południa i zachodu drzwi klepkowe. Wnętrze kościoła oświetlają prostokątne otwory okienne zwieńczone łukiem segmentowym. Okno w tylnej ścianie prezbiterium ozdobione jest kopią gotyckiego witraża, widocznego z zewnątrz, przedstawiającego scenę Ukrzyżowania. Oryginał datowany na 1 ćwierć XV w. znajduje się w Muzeum Archidiecezjalnym w Katowicach. Nad prezbiterium sklepienie pozorne, kolebkowe, o łuku segmentowym, nawa przykryta jest stropem płaskim W

części zachodniej empora z małymi organami, wsparta na czterech drewnianych słupach. Prezbiterium, oddzielone od nawy tęczą, przykryte jest pozornym sklepieniem z zachowaną XIX-wieczną polichromią. We wnętrzu zachowane wyposażenie z 1 poł. XVIII w.

Ilustracja 36: Widok z ulicy Wiejskiej na fasadę kościoła św. Klemensa

GÓRA

Parafię pw. św. Barbary w Górze powołano dopiero w 1957 roku, wcześniej kaplica filialna należała do katolickiej parafii w Miedźnej. Prawdopodobnie pod koniec XV wieku istniała już drewniana kaplica ufundowana przez rodzinę Brodeckich. Jeden z właścicieli Jan Górski (Brodecki) zamienił kaplicę na zbór kalwiński. Kaplica w Górze została opuszczona przez kalwinów w 1628 roku, a parafia wróciła do katolików.

Ilustracja 37: Góra, ul. Kościelna 32, kościół z połowy XVI w.

Kaplica pochodząca z połowy XVI w. (wzmianka źródłowa z 1596 r.), przed przebudową była obiektem orientowanym, o konstrukcji zrębowej, jednoizbowym z dostawioną od zachodu wieżą. Nawa była zamknięta trójbocznie a wokół kaplicy i wokół wieży biegły soboty. Przebudowa, która została ukończona w 1951 roku, spowodowała powiększenie obiektu, wybudowanie nowej nawy na rzucie zbliżonym do kwadratu i postawienie nowej, większej wieży z szalowaną izbicą, nakrytej dachem namiotowym oraz wzniesieniu zakrystii. Odtworzono soboty wokół całego obiektu. Wnętrze z emporą na dwóch drewnianych słupach. Prezbiterium i nawa nakryte są płaskim stropem z fragmentami starej polichromii o ludowym charakterze.

Na cmentarzu w latach 70-tych XX wieku postawiono drewnianą dzwonnice.

WOLA

Jedynym kościołem murowany zabytkowym na omawianym terenie jest kościół pw. Św. Urbana w Woli. Pierwotnie Wola wchodziła w skład parafii Miedzna. Ze względu na spora odległość w 1855 roku rozpoczęła się budowa kościoła, zakończona w 1860 roku. W 1872 roku parafia usamodzielniała się.

Ilustracja 38: Wola, ul. Szkolna 44, kościół murowany z XIX w.

Budynek kościoła jest nieorientowany, murowany, tynkowany, na cokole kamiennym, wzniesiony na planie prostokąta z półkolista absydą, z wieżą od północy i bocznymi aneksami. Nad nawą dach dwuspadowy z wieloboczną, ażurową sygnaturką, nad późniejszymi dobudówkami wielospadowe. Wieża kościelna została dobudowana w latach 1948-50 na planie kwadratu jako czterokondygnacyjna, kryta hełmem baniastym. Wnętrze jednonawowe o sklepieniu krzyżowokolebkowym.

BUDYNEK PLEBANII

Jedynym zachowanym przykładem historycznej plebanii jest budynek przy kościele w Miedznej przy ul. Wiejskiej 47. Pozostałe obiekty powstały współcześnie (np. Góra, ul. Kościelna 3 - w 1951 r.).

Ilustracja 39: Miedźna, ulica Wiejska 47, budynek plebanii

CMENTARZE

Na omawianym terenie występują zabytkowe cmentarze tzw. przykościelne, zlokalizowane wokół kościołów. W kształcie zbliżonym do owalu jest cmentarz przy kościele w Grzawie. Nieznacznie rozbudowany w kierunku południowym (pierwotnie w kształcie owalu) jest cmentarz przykościelny w Miedźnej. Nieregularny kształt ma cmentarz przykościelny w Górze. Natomiast drugi typ cmentarz zlokalizowany na działce zbliżonej do prostokąta reprezentuje cmentarz przykościelny w Woli. Ponadto w gminie zlokalizowany jest nowy cmentarz wraz z kaplicą w Górze (od 1967 r.) oraz cmentarz komunalny w Woli.

Ilustracja 40: Miedźna, ul. Wiejska 47, cmentarz przykościelny

CMENTARZ PARAFIALNY W GRZAWIE

Posiada nieliczne zabytkowe nagrobki oraz częściowo zachowane ogrodzenie wraz z bramkami z 1846 r.. Historycznym elementem cmentarza jest nagrobek Augustyna Wojciecha (1845-1922), który to jako jeden z nielicznych Pszczyniaków, uczestniczył w powstaniu styczniowym. Nagrobek, który odsłonięto 4 lipca 1937 r. ufundowała Wojciechowi Magdalena ks. Radziwiłłowa, gdyż przez 46 lat był nadleśniczym w dobrach książąt Radziwiłłów.

Ilustracja 41: Grzawa, ul. Kościelna 1, cmentarz parafialny

Do 1993 r. w otoczeniu kościoła w Grzawie znajdował się krzyż z figurą Chrystusa Ukrzyżowanego z końca XIX w. Na cmentarzu częściowo zachował się stary drzewostan.

CMENTARZ PARAFIALNY W GÓRZE

Przy kościele początkowo (XVI i XVII wiek) chowano jedynie dziedziców. Do 1947 r. Górzanie byli chowani w Miedznej. Po rozbudowie kościoła cmentarz powiększono o działkę przekazaną przez Antoniego Liberę i ostatecznie zamknięto w 1967 r. Zachował się tam grób żołnierzy z września 1939 r. Posiada nieliczne zabytkowe nagrobki (lastrykowe, krzyże żeliwne). Na cmentarzu częściowo zachował się stary drzewostan.

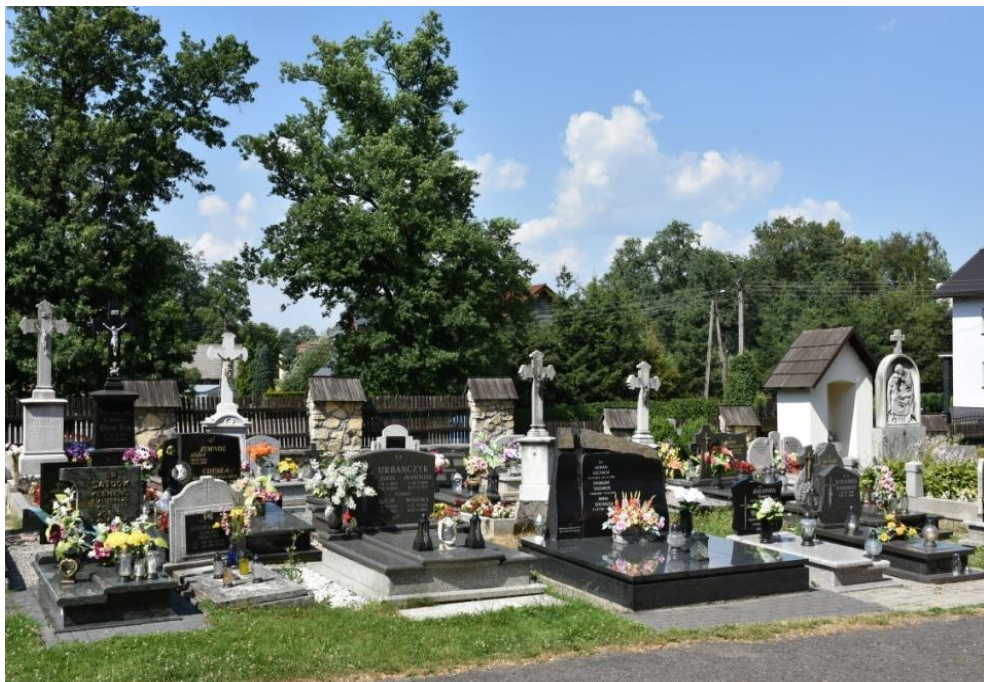

Ilustracja 42: Góra, ul. Kościelna 32, cmentarz parafialny

CMENTARZ PARAFIALNY W MIEDŹNEJ

Posiada zespół historycznych nagrobków, wykonanych w różnych materiałach i stylistyce (po stronie północnej). Niektóre z nich posiadają charakterystyczne formy rzeźbiarskie. Zachowały się cztery kapliczki cmentarne przy ogrodzeniu cmentarza. Na cmentarzu częściowo zachował się stary drzewostan.

Ilustracja 43: Miedźna, ul. Wiejska 47, cmentarz parafialny

CMENTARZ PARAFIALNY W WOLI

Cmentarz o układzie kwaterowym. Posiada nieliczne zabytkowe nagrobki. Na cmentarzu częściowo zachował się stary drzewostan. Dominują nasadzenia drzew iglastych współczesnych.

Ilustracja 44: Wola, ul. Szkolna 44, cmentarz parafialny

V.VII. Obiekty małej architektury.

Teren gminy Miedźna obfituje w obiekty tzw. małej architektury. Te małe elementy krajobrazu prócz walorów estetycznych niosą ze sobą również ważną informacją o historii i społeczności, upamiętniają bowiem znaczące wydarzenia z życia mieszkańców, wskazują historyczny przebieg dróg, zasięg dawnych osad, wskazują miejsca uświęcone poprzez fakt postawienia elementu sakralnego. Znaczenie kulturowe, religijne a także krajobrazowe kapliczek powinno być przedmiotem ochrony konserwatorskiej. Wraz z otaczającą zielenią opiekuńczą stanowią one zespół wartości kulturowo-przyrodniczych, o dużych walorach krajobrazowych.

Przy ul. Wiejskiej w Miedźnej posadowiono aż trzy kaplice kubaturowe. Murowana kapliczka przy ul. Wiejskiej 43, widoczna na mapie 1883 r., wzniesiona na planie kwadratu o ściętych narożnikach, przykryta dachem dwuspadowym krytym gontem, posiada dwa małe otwory okienne w elewacjach bocznych, natomiast fasada wydzielona gzymsem posiada otwór drzwiowy (stolarka drewniana płycinowa) zwieńczony łukiem odcinkowym i flankowany w górnej partii dwoma półokrągłymi niszami, natomiast w szczycie na osi jedna nisza zamknięta łukiem odcinkowym. Wnętrze sklepione kolebkowo z obrazem „Najświętszego Serca Pana Jezusa”, rzeźbioną drewnianą malowaną pietą z poł. XIX w. oraz obrazem „Św. Barbara” z 2 poł. XVIII w.

Ilustracja 45: Miedźna, ul Wiejska 43, zabytkowa kapliczka

Murowana kapliczka tzw. „diabelska” usytuowana przy ul. Wiejskiej 93 pochodzi z połowy XIX w., wybudowana została na planie prostokąta, i posiada dach dwuspadowy kryty dachówką. Fasada zwieńczona jest trójkątnym szczytem, oddzielonym gzymsem a otwór drzwiowy flankują pilastry. Wejście do kapliczki półkoliste z drzwiami drewnianymi, przeszklonymi. W niszy obraz „Jezu ufam

Tobie”. Natomiast wewnątrz kaplicy znajduje się obraz Matki Boskiej Boguckiej. Z powstaniem obiektu wiąże się legenda, z której wywodzi się jej nazwa.

Ilustracja 46: Miedźna, ul. Wiejska 93 kapliczka tzw. "diabelska", połowa XIX w.

Trzecia kaplica powstała na skrzyżowaniu ulicy Wiejskiej i ulicy Topolowej i widoczna jest na mapie z 1883 r. Wzniesiona została na planie prostokąta z wyoblonymi narożnikami ścian. Kryta jest dachem dwuspadowym wykonanym z gontu. W ścianach bocznych małe otwory okienne, natomiast fasada zdobiona jedynie szerokim profilowanym gzymsowaniem. W szczycie drewniany krucyfiks. Otwór drzwiowy zwieńczony półkoliście. We wnętrzu w tylnej ścianie płytką wnątką z nierównym, łukowym zwieńczeniem. W niej nisza zwieńczona łukiem odcinkowym, w której przechowywany jest obraz „Matka Boska Częstochowska”.

Ilustracja 47: Miedźna, skrzyżowanie ul. Wiejskiej i Topolowej, kaplica z obrazem Matki Boskiej Częstochowskiej

Kaplica (Kapellenhaus) wzniesiona w 1 poł. XIX w. przy ul. Gilowickiej we Frydku – historycznie Międzyrzecze, tuż obok gajówki Międzyrzecze to obiekt murowany na planie kwadratu z zaokrąglonymi narożnikami. Ściany potynkowane z napisem „Jezu, Ufam Tobie!” nad wejściem. Wewnątrz sklepienie kolebkowo-krzyżowe. Wejście zamknięte luką półkolistą, poprzedzone kamiennymi stopniami. Stolarka drzwiowa z 1872 r. (sygnowana). Gzyms koronujący profilowany. Szczyt trójkątny, wysoki, wydzielony zadaszeniem, z wnęką pośrodku, w której znajduje się figurka „Najświętszego Serca Pana Jezusa”, zwieńczony przysrzeszką z krzyżykiem. Wysoki dach siodłowy o wklęsłych połaciach, kryty pierwotnie gontem, obecnie onduliną falistą. Wewnątrz ludowy obraz „Matki Boskiej Częstochowskiej”.

Kaplica Matki Boskiej Częstochowskiej Królowej Polski znajdująca się na ulicy Dębowej w Gilowicach została wzniesiona z cegły w 1913 r., na rzucie prostokąta, z dwuspadowym dachem krytym dachówką. W bocznych ścianach okna o ostrołukowym zwieńczeniu. W wschodniej ścianie dwa małe, okrągłe okienka,

wkomponowane w tablicę fundacyjną. Na tablicy data budowy i nazwisko (fundatora lub budowniczego): „Erbaut 1913 Jakob Wygrabek”. W narożnikach frontowej ściany ceglane wieżyczki. Szczyt wschodni zwieńczony gzymsem ząbkowanym. Na osi kaplicy drewniana sygnaturka o wieżowym zwieńczeniu. Na jej szczycie metalowy, ażurowy krzyż o treflowym zakończeniu ramion. Kaplica została rozbudowana wtórnie, niekorzystnie w kierunku zachodnim o nawę prostokątną o ścianach i dachu dwuspadowym krytych płytami falistymi. Niewielki plac przy kaplicy otaczają dęby.

Ilustracja 48: Gilowice, ul. Dębowa 4, kaplica ceglana z 1913 r.

Kapliczki słupowe murowane. Ten typ reprezentuje kapliczka w Grzawie przy ul. Wiejskiej wymurowana została z czerwonej cegły, na rzucie prostokąta, z półokrągłą głęboką niszą, w której Najświętszego Serca Pana Jezusa. Nisza zamknięta przeszklona stolarką, pierwotnie o podziałach połowych. Cokół gładki,

tynkowany. Dekoracyjność elewacji uzyskana przez różnorodne ułożenie cegieł. Dach dwuspadowy pokryty dachówką, z półokrągłym gąsiorem na kalenicy.

Zespół czterech kapliczek przy ogrodzeniu cmentarza parafialnego w Miedźnej. W jednej z nich znajdował się niezachowany drewniany feretron z aniołami adorującymi Serce Jezusa z pocz. XIX w., w innej z kolei niezachowana odlewana w żeliwie (prawdopodobnie wyrób huty gliwickiej) figurka Chrystusa Ukrzyżowanego z XIX w. W kapliczce wzniesionej w obrębie ogrodzenia cmentarnego od południa, znajduje się rzeźba „Najświętszego Serca Pana Jezusa”. Jest to kapliczka wzniesiona na rzucie prostokąta, o masywnym cokole, o prostej formie ze zwieńczoną półkoliście niszą przeszkloną. Dach siodłowy krytym gontem. Historycznie posiadała wystrój elewacji z Okiem Opatrzności w szczycie oraz dwoma płycinami z: literą P wpisaną w X oraz tau z literami X oraz I. Od północy, ze współczesnym obrazem „Matki Boskiej Fatimskiej” znajduje się kapliczka na rzucie prostokąta z głęboką otwartą niszą zwieńczoną łukiem odcinkowym. Kapliczka jest nakryta siodłowym dachem krytym gontem. Kapliczka została nadbudowa, pierwotnie była niższa i posiadała rzeźbioną figurę pasterza. Od wschodu, z figurą „Matki Boskiej z Dzieciątkiem” wzniesiono kapliczkę na rzucie prostokąta z niszą zwieńczoną łukiem ostrym. Kapliczka nakryta siodłowym dachem krytym gontem. Natomiast od zachodu, ze współczesnym obrazem „Miłosierdzia Bożego” stoi kapliczka na rzucie prostokąta z głęboką otwartą niszą zwieńczoną łukiem odcinkowym. Kapliczka nakryta siodłowym dachem krytym gontem. Kapliczka została nadbudowa, pierwotnie była niższa i posiadała rzeźbioną figurę świętego.

Kapliczka z Miedźnej przy ul. Wiejskiej 25A reprezentuje typ kapliczki kamiennej z niezachowanym oryginalnym wyposażeniem – obecnie jedynie nisza z fragmentem ramiaka niegdyś przeszklonego i figurą Matki Boskiej w niszy na trzonie. Kapliczka otoczona ażurowym kutym płotkiem.

Stosunkowo mało, na omawianym terenie, występuje charakterystycznych rzeźbiarskich zobrazowań Męki Pańskiej, zwanych powszechnie „Bożymi Mękami”.

Są to zaledwie dwa przykłady wpisane do rejestru zabytków: kapliczka obok kościoła w Miedznej oraz kapliczka w Woli przy ul. Szkolnej 1. Są one do siebie ładząco podobne mają charakter ludowy i powstały niemal w tym samym czasie, „Boża Męka” w Woli w 1802 r. a w Miedznej w 1806 r.

Kamienny krzyż z Miedznej (po konserwacji w 2002 r.) otoczony jest oryginalnym murowanym ogrodzeniem ozdobionym ornamentem cekinowym. Na froncie podstawy płycina z prostokątną tablicą inskrypcyjną: „Któryś Cierpiał za Nas Rany 1806". Na trzonie umieszczona jest płaskorzeźbiona postać Matki Bożej z mieczem boleści. Na górze krzyż o treflowych zakończeniach, z postacią Ukrzyżowanego.

Ilustracja 49: Miedzna, ul. Wiejska 47, kamienny krzyż

Kamienny krzyż z Woli ogrodzony jest oryginalnym murowanym, masywnym ogrodzeniem. Na cokole płycina z ryflowanym obramowaniem. W niej tablica współczesna z lastryko z nazwiskiem fundatora i datą: „Andreas Brandys 1802”. Na trzonie umieszczona jest płaskorzeźbiona postać Matki Bożej z Na górze krzyż o treflowych zakończeniach, z postacią Ukrzyżowanego.

Także w Woli przy ulicy Szkolonej przy posesji ul. Wałowa 2 znajdował się krzyż w tym typie, z 1 poł. XIX w. pierwotnie posiadał jedynie płaskorzeźbioną figurę Matki Boskiej Bolesnej, obecnie na skutek niefachowej konserwacji, która przyczyniła się do jego destrukcji, posiada wtórnie obłożony trzon ze współczesnymi rzeźbami.

Kolejne przykłady reprezentują rozbudowaną scenę „Bożą Mękę” o kolejne postaci umieszczone na trzonie kapliczki Świętych:

Wpisany do rejestru zabytków krzyż przydrożny z XVIII w. przy drodze do Grzawy. Wykonany został w kamieniu i ma charakter barokowo-ludowy. Na trzonie płaskorzeźba Matki Boskiej Bolesnej (bądź Św. Jana) i dwóch świętych (Św. Andrzeja i Św. Anny nauczającej Matkę Boską). Zwieńczenie w formie krzyża z postacią Chrystusa.

Kamienny krzyż zlokalizowany we Frydku przy skrzyżowaniu ulicy Miodowej i Leśnej pochodzi z 1832 r., na co wskazuje napis na cokole: „Fundator Walenty Golus. Andreias 1832”. Na trzonie płaskorzeźbione figury: Matki Boskiej Bolesnej, Św. Walentego, Św. Andrzeja. Wyżej krzyż z postacią Chrystusa. Kapliczka otoczona drewnianym płotkiem.

Ilustracja 50: Frydek, skrzyżowanie ul. Miodowej i Leśnej, krzyż przydrożny

Kapliczka kamienna z Góry, zlokalizowana przy ul. Długiej. Na cokole umieszczona informacja „Gmina Zawadka AD 1875”. Na trzonie w niszach: z przodu Matka Boża, z lewej Św. Jan Ewangelista, z prawej święty męczennik z palmą. Krzyż o treflowych zakończeniach z postacią Ukrzyżowanego. Krzyż odgrodzony ozdobnym metalowym płotkiem. Krzyż posadowiono na uboczu wsi w miejscu chowania zmarłych na cholere w latach 1845-1846.

Ilustracja 51: Góra, ul. Długa 86 krzyż posadowiony w miejscu chowania zmarłych na cholere.

Boża Męka z Gilowic przy skrzyżowaniu ulicy Korfantego (przy nr 31) i Wiejskiej pochodzi z 1858 r. Na wtórnej płycie wryty napis: „Ufundowała Gmina Gilowice 1858. r.”. Na trzonie z przodu Matka Boża, na lewym boku św. Jan Ewangelista a na prawym boku święty z insygniami papieża i z księgą (Św. Grzegorz?). Krzyż o treflowych zakończeniach z postacią Ukrzyżowanego. Całość otoczony ozdobnym, metalowym ogrodzeniem.

Na pograniczu Miedznej i Ćwiklic zlokalizowany jest krzyż powstańczy z 1863 r. Z przodu trzonu przedstawiono Matkę Bożą, na lewym boku św. Jana Ewangelisty(?) a na prawym boku święta Zofia, przedstawiona w koronie, z trójgiem dzieci u stóp. Krzyż otoczony jest ozdobnym metalowym ogrodzeniem. W trzech przypadkach pod stopami Chrystusa pojawia się postać Św. Marii Magdaleny. Najstarsza tego typu kapliczka znajduje się w Miedznej przy ul. Wiejskiej

i pochodzi z 1704 r. Choć obecnie inskrypcja jest nieczytelna (miejsce po tablicy inskrypcyjnej zakryte płytą z lastryko z nieczytelnym napisem), przyjmuje się iż brzmiała „Gewidmet Johann Faruga”, natomiast w treści decyzji o wpisie do rejestru zabytków jest mowa o fundacji Jana Ganigi. Jest to krzyż przydrożny kamienny barokowo-ludowy. Prócz postaci Św. Marii Magdaleny u stóp Chrystusa, na trzonie znajdują się płaskorzeźby Matki Boskiej Bolesnej i Całość ogrodzona jest kamienną balustradą.

Ilustracja 52: Miedzna, ul. Wiejska 55, kapliczka z 1704 r.

Z 1868 r. pochodzi kapliczka zlokalizowana nieopodal, po przeciwnej stronie drogi – przy skrzyżowaniu ul. Wiejskiej z ul. Bieruńską przy posesji nr 25. Inskrypcja informuje: „Gewidmet von Valentin Maroschek und seiner Frau Maria 1868”. Z przodu na trzonie płaskorzeźbiona Matka Boża, na lewym boku św. Jan

Ewangelista, na prawy boku św. Franciszek. Nad gzymsem pod krzyżem umieszczono postać św. Marii Magdaleny.

Ilustracja 53: Miedzna, ul. Bieruńska 26, kapliczka z 1868 r

Przy placu kościelnym na skrzyżowaniu ul. ul. Wiejskiej i ul. Kościelnej w Grzawie posadowiona została kapliczka prawdopodobnie z poł. XIX w. Wysoki cokół i trzon flankują po bokach dwie pełnoplastyczne figury świętych - z prawej strony Matka Boża, z lewej strony św. Jan Ewangelista, natomiast pod stopami Chrystusa widoczna jest klęcząca św. Maria Magdalena. Wielokrotne wtórne przemalowania zacierają rysunek przedstawienia.

Ilustracja 54: Grzawa, skrzyżowanie ulicy Wiejskiej z Kościelną, kapliczka, prawdopodobnie z poł. XIX w.

Niefachowo wykonana konserwacja przyczyniła się do destrukcji krzyża z 2 poł. XIX w. zlokalizowanego na cmentarzu parafialnym w Woli, przy ul. Szkolnej. Figura Chrystusa Ukrzyżowanego (krzyż wtórny) pierwotnie na trzonie miał postaci Matki Boskiej Bolesnej, św. Jadwigi i Św. Anny. Obecnie oryginalne płaskorzeźby zostały zastąpione nowymi.

Na omawianym terenie istnieją tylko dwie kapliczki w formie całopostaciowego przedstawienia figuralnego na podporze. Jest to rzeźba św. Jana Nepomucena zlokalizowana vis-a-vis kościoła w Grzawie, pochodząca prawdopodobnie z XVIII/XIX w. z wtórną tabliczką na cokole o treści „ŚWIĘTY JANIE NEPOMUCKI TYŚ JEST PATRON SPRAWY LUDZKIEJ”. Figura posadowiona na wysokim ośmiobocznym filarze.

Ilustracja 55: Grzawa, ul. Wiejska 9, Figura św. Jana Nepomucena pochodząca prawdopodobnie z XVIII/XIX w.

Z kolei na cmentarzu parafialnym w Miedznej znajduje się figura Najświętszego Serca Pana Jezusa ufundowana przez (znanych z fundacji krzyża przy ul. Wiejskiej/ ul. Bieruńskiej 25), jak mówi inskrypcja na cokole: „Fundatorzy Walenty Maroszek i Maryanna żona. 1881”. Na trzonie natomiast umieszczono cytaty z Ewangelii św. Mateusza: „Pójdźcie domnie wszyscy którzy pracujecie i jesteście obciążeni, a ja was ochłodzę (Mt. 11.28)”.

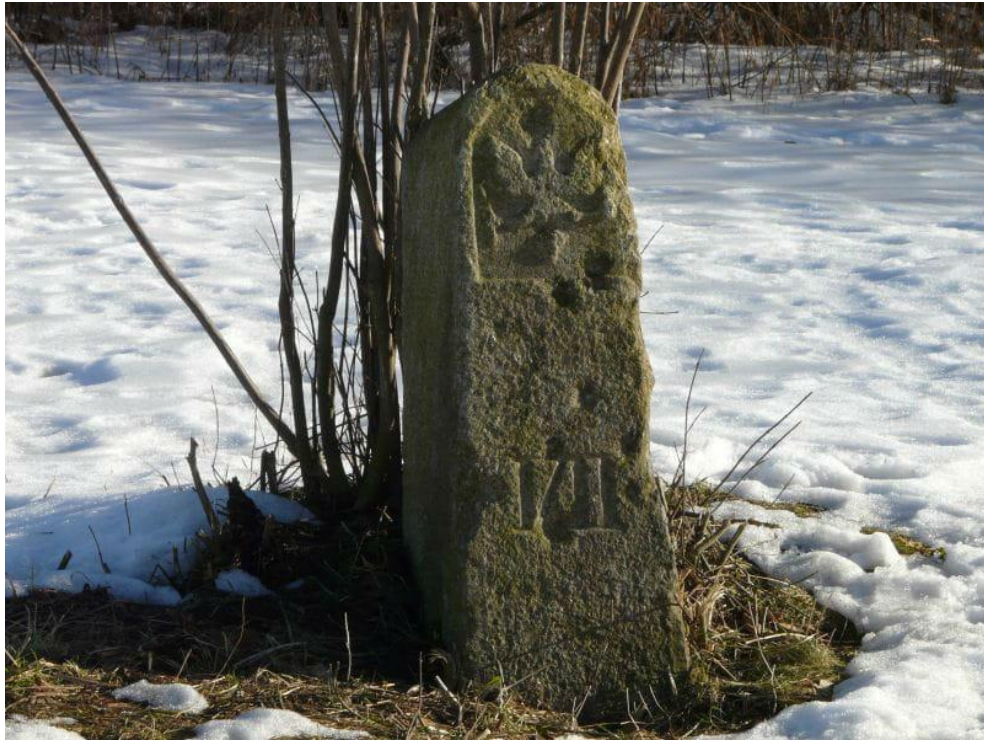
Ilustracja 56: Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa z cmentarza parafialnego w Miedźnej

Najliczniejszą grupę stanowią kapliczki słupowe drewniane z szafkowym zwieńczeniem zadaszonym z figurami bądź obrazami. Prócz wpisanej do rejestru zabytków takiej kapliczki przy ul. Długiej 17 w Górze, w której umieszczono figurkę Chrystusa Frasobliwego, nie charakteryzują się one jednak wybitnymi walorami artystycznymi i zabytkowymi. Zdecydowana większość tego typu obiektów powstała w 2 poł. XX w. Stawiane są współcześnie i posiadają głównie znaczenie kultowe i kulturowe. Podobnie jak kapliczki szafkowe – oszklone płaskie skrzyneczki z obrazkiem w ramce lub wyrzeźbionym świętym, wieszane na drzewach (np. będąca w szczególnym kulcie Kapliczka Matki Boskiej Przedziwnej w Miedźnej-Bodzowie przy ul. Leśnej na granicy z Ćwiklicami), na budynkach.

Występują także proste drewniane krzyże z figurami Chrystusa. Np. krzyż przydrożny drewniany w Miedźnej przy ul. Pszczyńskiej za Urzędem Gminy widoczny na mapie z 1934 r. Jednak ze względu na wpływ czynników zewnętrznych atmosferycznych drewniane elementy często ulegają zniszczeniu i wymieniane są na nowe.

Innym elementem krajobrazu są pruskie kamienie graniczne, które wskazywały historyczny przebieg granicy wzdłuż rzeki Wisły z czasów prusko-austriackiego pogranicza (1772-1918). Historycznie na omawianym terenie występowało ich pięć, a ich lokalizacja jest możliwa do ustalenia na podstawie historycznych map z 1883 r. i 1936 r. Jeden z nich - znak graniczny VII znajduje się w zakolu rzeki Wisły w okolicy miejscowości Wola niedaleko ul. Powstańców (na wysokości nieruchomości nr 27). Inne, trudno dostępne i położone na prywatnych działkach należałoby potwierdzić podczas badań terenowych tj. kamień nr III w zakolu Wisły w pobliżu nieistniejącego stawu Matthaus – Teich (ulicą Nad Wisłą w Grzawie), kamień nr IV w Górze-Zawadce na wysokości Stawu Pożar, nr V w Górze, przy ul. Kościelnej, za mostem na Wiśle, natomiast nr VI w Gilowicach w okolicy ul. Starorzecznej. Niewykluczone, że zostały one usunięte i użyte jako wtórny materiał budulcowy, jak miało to miejsce na wysokości wsi Rudołtowice, gmina Pszczyna.

Ilustracja 57: Znak graniczny VII w miejscowości Wola

Dobra kultury współczesnej jako „niebędące zabytkami dobra kultury, takie jak pomniki, miejsca pamięci, budynki, ich wnętrza i detale, zespoły budynków, założenia urbanistyczne i krajobrazowe, będące uznanym dorobkiem współcześnie żyjących pokoleń, jeżeli cechuje je wysoka wartość artystyczna lub historyczna” (definicja wg ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym).

Na omawianym terenie znajduje się mogiła 42 ofiar przemarszu oświęcimsko-wodzisławskiego. Zlokalizowana jest w Miedznej przy kościele pod wezwaniem Świętego Klemensa, obok boiska sportowego, przy ulicy Wiejskiej. 18 i 19 stycznia 1945 roku prowadzono przez Miedznę kolumny więźniów z ewakuowanego obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu.

V.VIII. Najcenniejsze obiekty zabytkowe - obiekty proponowane do wpisu do rejestru zabytków.

Zespoły i obiekty proponowane do objęcia ochroną przez wpis do rejestru zabytków:

Obszary

1	Zespół zabudowy d. Folwarku Wielkiego tj. zarządcówka, obora, spichlerz,	Cicha 7, Kościelna 29, Topolowa 20
2	Zespół dworsko-parkowy wraz z zabudowaniami gospodarczymi tj. spichlerz i stodoła, wraz z zabytkową zielenią	Rybacka 3, 6, 10

Obiekty kubaturowe

Przykłady wernakularnej architektury:

GRZAWA

1	Budynek mieszkalno-gospodarczy (d. nr 2) z 1852 r.	Wiejska 3
2	Budynek mieszkalno-gospodarczy (d. nr 61) z 1862 r.	Wiejska 4
3	Budynek mieszkalno-gospodarczy (d. nr 18) z 1880 r.	Wiejska 37
4	Budynek mieszkalno-gospodarczy	Wiejska 53
5	Budynek mieszkalny d. dom nr 24 - pośła Jana Kędziora z 1882 r.	Wiejska 57

MIEDŹNA

1.	Budynek mieszkalno-gospodarczy z 2 poł. XIX w.	Wiejska 22
2.	Budynek mieszkalny (d. nr 46) z 1859 r.	Wiejska 55
3.	Budynek mieszkalno-gospodarczy (d. nr 130) z poł. XIX w.	Wiejska 111
4.	Budynek mieszkalny z 1 poł. XIX w.	Wiejska 119

WOLA

1.	Budynek mieszkalny (d. nr 25) z 1882 r.	Pszczyńska 112
2.	Budynek mieszkalny z 1887 r.	Szkolna 40

Mała architektura**FRYDEK**

	Kapliczka architektoniczna	Gilowicka (przy leśniczówce)
	Krzyż przydrożny	Miodowa/ Leśna

GILOWICE

1.	Kapliczka architektoniczna	Dębowa przy nr 4
----	----------------------------	------------------

GRZAWA

1.	Figura Św. Jana Nepomucena (na przeciw kościoła)	Wiejska przy nr 9
----	--	-------------------

MIEDŹNA

1.	Krzyż przydrożny (na pograniczu z Rudołowicami)	Pszczyńska
2.	Kapliczka architektoniczna	Wiejska 43
3.	Kapliczka architektoniczna	Wiejska 93
4.	Kapliczka architektoniczna	Wiejska/Topolowa
5.	Krzyż przydrożny	Wiejska/ Bieruńska 25

VI. TYPOLOGIA ZABUDOWY NA TERENIE GMINY MIEDŹNA

VI.I. Obiekty kubaturowe.

Obiekty sakralne

- ⊗ drewniany kościół parafialny pw. Męczeństwa św. Jana Chrzciciela w Grzawie
- ⊗ drewniany kościół parafialny pw. św. Barbary w Górze
- ⊗ drewniany kościół parafialny pw. św. Klemensa Papieża i Męczennika w Miedznej
- ⊗ murowany kościół parafialny pw. św. Urbana w Woli

Obiekty sakralno-mieszkalne

Plebanie

- ⊗ Miedzna, ul. Wiejska 47
- ⊗ Grzawa, ul. Kościelna 3

Dwory

- ⊗ Zespół dworsko-parkowy w Górze, ul. Rybacka 10

Zabudowania folwarczne

Wiele z zabudowań folwarcznych nie zachowało się do naszych czasów (np. Góra, Feldhof, Folwark Polny – ul. Poznańska; Gilowice, Sandhof – Folwark Piaskowy ul. Lompy 37)

- ⊗ Góra, Folwark Wielki (Grosshof), ul. Mokra/ ul. Topolowa/ ul. Cicha
- ⊗ Góra, Folwark, ul. Rybacka 3, 6

Obiekty przemysłowe

- ⊗ Wola (Pod Skarpą), cegielnia Franciszka Rozmusa – nie istnieje
- ⊗ Wola, ul. Pszczyńska 212, Zespół zabudowy dawnego młyna wodnego

Budynki użyteczności publicznej

Zabudowania, które pełniły funkcje szkół, karczm i zajazdów oraz budynków związanych z ochroną pogranicza, o zróżnicowanej stylistyce, gabarytach, rzutach, zazwyczaj budynki tynkowane, zaprojektowane indywidualnie.

- ⊗ Góra, ul. Nad Wisłą 23, budynek mieszkalny – d. budynek graniczny
- ⊗ Góra, ul. Pszczyńska 10, budynek mieszkalny – d. szkoła (wtórnie przekształcony) z 1866-1912 r.
- ⊗ Góra, ul. Pszczyńska 11 - d. budynek straży granicznej
- ⊗ Góra, ul. Pszczyńska 20, budynek mieszkalny – d. szkoła (wtórnie przekształcony) z 1921 r.
- ⊗ Grzawa, ul. Pszczyńska 29, budynek mieszkalno-usługowy – d. karczma Grunpetera
- ⊗ Grzawa, ul. Zielonkówka 2-4, budynek mieszkalny - d. budynek graniczny
- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 80, budynek mieszkalny – d. gospoda, ob. „Pod Jelem”
- ⊗ Wola, ul. Szkolna 27 – budynek mieszkalny – d. poczta

Charakterystycznym dla terenu ziemi pszczyńskiej są leśniczówki i gajówki księcia pszczyńskiego, które powstawały od 2 poł. XIX w. do w 1 ćw. XX w. wg projektów architektów książęcych, często o wybitnych walorach zabytkowych i architektonicznych.

- ⊗ Frydek (Brzozów), ul. Leśna
- ⊗ Wola, ul. Międzyrzecka 5
- ⊗ Frydek (gajówka Międzyrzecze), ul. Gilowicka

Budynki o charakterze wiejskim

Obiekty ceglane lub otynkowane, na rzucie wydłużonego prostokąta, jednokondygnacyjne, nakryte dachem dwuspadowymi.

Występują w kilku podtypach:

Typ I. BUDYNKI MIESZKALNO-GOSPODARCZE

- ⊗ Frydek, ul. Miodowa 151
- ⊗ Frydek, ul. Potokowa 4
- ⊗ Gilowice, ul. Graniczna 34
- ⊗ Góra, ul. Wiejska 22
- ⊗ Grzawa, ul. Kościelna 3
- ⊗ Grzawa, ul. Wiejska 19 (tynkowany)
- ⊗ Grzawa, ul. Wiejska 26
- ⊗ Grzawa, ul. Wiejska 33
- ⊗ Grzawa, ul. Wiejska 37
- ⊗ Grzawa, ul. Wiejska 4 (tynkowany)
- ⊗ Grzawa, ul. Wiejska 45 (destrukt)
- ⊗ Grzawa, ul. Wiejska 53
- ⊗ Grzawa, ul. Wiejska 7
- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 22
- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 25A
- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 27
- ⊗ Wola, ul. Pszczyńska 152
- ⊗ Wola, ul. Stawowa 5-7 (obecnie nieużytkowany)

Typ II. BUDYNKI MIESZKALNE O ELEWACJACH TYNKOWANYCH

- ⊗ Gilowice, ul. Korfanteo 25
- ⊗ Góra, ul. Cicha 7
- ⊗ Góra, ul. Nad Wisłą 12
- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 102 (nr 103 nietynkowany)
- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 119
- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 121
- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 65

- ⊗ Wola, ul. Powstańców 4 (ob. gospodarczy)
- ⊗ Wola, ul. Pszczyńska 112

Odmianą tego typu są budynki mieszkalne z dużą facjata na osi podłużnej fasady:

- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 1
- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 129
- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 52
- ⊗ Wola, ul. Kwiatowa 1

Typ III. BUDYNKI MIESZKALNE O ELEWACJACH CEGLANYCH

- ⊗ Frydek, ul. Dębowa 8
- ⊗ Frydek, ul. Stolarska 12
- ⊗ Gilowice, ul. Dębowa 4 (w połowie potynkowany)
- ⊗ Gilowice, ul. Korfantego 104
- ⊗ Gilowice, ul. Korfantego 22
- ⊗ Gilowice, ul. Leśna 1
- ⊗ Gilowice, ul. Leśna 17
- ⊗ Góra, ul. Długa 128
- ⊗ Góra, ul. Długa 80
- ⊗ Góra, ul. Długa 85
- ⊗ Góra, ul. Nad Wisłą 50
- ⊗ Góra, ul. Topolowa 36
- ⊗ Grzawa, ul. Wiejska 10
- ⊗ Grzawa, ul. Wiejska 3
- ⊗ Grzawa, ul. Wiejska 32
- ⊗ Miedźna, ul. Bieruńska 6 (częściowo tynkowana)
- ⊗ Miedźna, ul. Bieruńska 8
- ⊗ Wola, ul. Mokra 1
- ⊗ Wola, ul. Mokra 40
- ⊗ Wola, ul. Powstańców 29

- ⊗ Wola, ul. Pszczyńska 145-147
- ⊗ Wola, ul. Pszczyńska 153
- ⊗ Wola, ul. Stawowa 31
- ⊗ Wola, ul. Stawowa 40
- ⊗ Wola, ul. Stawowa 42
- ⊗ Wola, ul. Szkolna 40

Odmianą tego typu są budynki mieszkalne z dużą facjata na osi podłużnej fasady:

- ⊗ Góra, ul. Długa 128
- ⊗ Góra, ul. Nad Wisłą 50
- ⊗ Miedzna, ul. Wiejska 109
- ⊗ Wola, ul. Krótka 11
- ⊗ Wola, ul. Krótka 11
- ⊗ Wola, ul. Mokra 48

Typ IV. BUDYNKI GOSPODARCZE

- ⊗ Miedzna, ul. Wiejska 1 - Budynek gospodarczy – spichlerz (zachowane kraty okienne z zadziornami z żelaza kutego z 2 poł. XIX w. oraz stolarka drzwiowa – brama klepkowa)
- ⊗ Miedzna, ul. Wiejska 65 – budynek gospodarczy – stodoła
- ⊗ Miedzna, ul. Krótka 8 – budynek gospodarczy – stodoła (1881 r.)
- ⊗ Góra, ul. Rybacka 6 - Budynek gospodarczy – spichlerz dworski (1912 r.)
- ⊗ Góra, ul. Rybacka 3 - Budynek gospodarczy – stodoła dworska (1940 r.)
- ⊗ Góra, ul. Topolowa 20 - Budynek gospodarczy – spichlerz „dziedzica”
- ⊗ Góra, ul. Kościelna 29, 28A - Budynek gospodarczy – obora „dziedzica”

Budynki jednorodzinne

Typ I. BUDYNKI JEDNORODZINNE/DWURODZINNE Z DACHEM NACZÓLKOWYM

- ⊗ Gilowice, ul. Kaczeńców 18

- ⊗ Gilowice, ul. Leśna 19
- ⊗ Wola, ul. Błachowa 1
- ⊗ Wola, ul. Bzów 2
- ⊗ Wola, ul. Leśna 1
- ⊗ Wola, ul. Wspólna 1

Typ II. BUDYNKI JEDNORODZINNE/DWURODZINNE Z DACHEM DWUSPADOWYM

- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 45
- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 97 (z facjatą)

VI.II. Mała architektura.

Typ I. KAPLICZKI I KAPLICE ARCHITEKTONICZNE, MUROWANE, KUBATUROWE

- ⊗ Frydek, ul. Gilowicka (w otoczeniu lip drobnolistnych)
- ⊗ Gilowice, ul. Dębowa przy nr 4 (flankowana fragmentem zachowanej alei dębowej)
- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 43
- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 93 (na tle szpaleru z żywotników)
- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska/ ul. Topolowa (w otoczeniu lipy drobnolistnej, żywotników oraz żywotników kulistych)

Typ II. KAPLICZKI SŁUPOWE

- ⊗ Góra (Zawadka), ul. Stawowa 1
- ⊗ Góra, ul. Długa 45
- ⊗ Góra, ul. Kręta 21
- ⊗ Grzawa, ul. Wiejska 26 – z figurą Najświętszego Serca Pana Jezusa
- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 25A

- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 47 – kapliczki przy ogrodzeniu cmentarza parafialnego (z figurą: Najświętszego Serca Pana Jezusa, Matki Boskiej z Dzieciątkiem i Obrazy: Miłosierdzia Bożego i Matki Boskiej Fatimskiej – współczesne)

Typ III. KAPLICZKI SŁUPOWE, DREWNIANE

- ⊗ Frydek, przy leśnej drodze do Międzyrzecza
- ⊗ Frydek, przy leśnej drodze do Międzyrzecza
- ⊗ Frydek, ul. Nowa Wieś 63
- ⊗ Frydek, ul. Potokowa 7A
- ⊗ Gilowice, ul. Lompy 45
- ⊗ Góra, ul. Długa 103 (Anioł Stróż)
- ⊗ Góra, ul. Długa 17 (Chrystus Frasobliwy)
- ⊗ Góra, ul. Długa 32 (Św. Florian)
- ⊗ Góra, ul. Kościelna 2 (obok)
- ⊗ Góra, ul. Kościelna 21
- ⊗ Góra, ul. Pszczyńska 37
- ⊗ Góra, ul. Pszczyńska/ ul. Długa
- ⊗ Góra, ul. Topolowa 36
- ⊗ Góra, ul. Topolowa 83 (na słupku)
- ⊗ Góra, ul. Złote Łany 31
- ⊗ Grzawa, ul. Zielonkówka (słup betonowy, w polu)
- ⊗ Miedźna, ul. Janygowiec 4 (naprzeciwko)
- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 111
- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 75
- ⊗ Wola, ul. Pszczyńska 148

Typ IV. KRZYŻE KAMIENNE KAPLICZKOWE Z FIGURĄ CHRYSSTUSA I MATKI BOŻEJ BOLESNEJ

- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 47 (obok kościoła)

- ⊗ Wola, ul. Szkolna 1

Typ V. KRZYŻE KAPLICZKOWE Z ROZBUDOWANYMI SCENAMI LUB ŚWIĘTYMI

- ⊗ Frydek, ul. Miodowa/ ul. Leśna (przy lipie drobnolistnej)
- ⊗ Gilowice, ul. Górnośląska/ ul. Korfantego 31 (przy szpalerze żywotników)
- ⊗ Góra (Zawadka), ul. Długa/ ul. Zbożowa (flankowana dotychczas przez sukki octowe, obecnie przez żywotniki i rododendrony)
- ⊗ Grzawa, ul. Wiejska/ ul. Kościelna (obok kościoła)
- ⊗ Miedźna, ul. Pszczyńska (w zagajniku, na granicy z Rudolłowicami)
- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 1
- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 55
- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska/ ul. Bieruńska 25 (flankowana żywotnikami)
- ⊗ Wola, ul. Szkolna 29 (na cmentarzu parafialnym, wtórnie przerobiony)
- ⊗ Wola, ul. Szkolna/ ul. Wałowa 2 (wtórnie przekształcona)

Typ VI. KAPLICZKI SZAFKOWE

- ⊗ Frydek, ul. Nowa Wieś 28 (naprzeciw)
- ⊗ Góra, ul. Topolowa/ ul. Wąska (na drzewie)
- ⊗ Miedźna, ul. Leśna (na granicy z Ćwiklicami, Kapliczka Matki Boskiej Przedziwnej)
- ⊗ Wola, ul. Wiejska 23 (obok)

Typ VII. SAKRALNE FIGURY POMNIKOWE

- ⊗ Grzawa, ul. Wiejska przy nr 9, Figura Św. Jana Nepomucena (naprzeciw kościoła)
- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 37 - Figura NSPJ (na cmentarza parafialnym)

Typ VIII. SAKRALNE FIGURKI W NISZACH NA ELEWACJI

- ⊗ Gilowice, ul. Graniczna 34

- ⊗ Góra, ul. Kościelna 18
- ⊗ Góra, ul. Nad Wisłą 12 (obecnie szczyt zawalony)
- ⊗ Góra, ul. Topolowa 20
- ⊗ Miedźna, ul. Okrężna 6
- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 55
- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 87
- ⊗ Miedźna, ul. Wiejska 97
- ⊗ Wola, ul. Bzów 3
- ⊗ Wola, ul. Krótka 11
- ⊗ Wola, ul. Krótka 7
- ⊗ Wola, ul. Mokra 46 A
- ⊗ Wola, ul. Wałowa 10 (Św. Florian oraz NMP na ścianie szczytowej)

Typ IX. DREWNIANE KRZYŻE Z FIGURĄ CHRYSSTUSA

- ⊗ Góra, ul. Dąbrowa 29
- ⊗ Góra, ul. Kościelna 32 (na cmentarza parafialnym)
- ⊗ Góra, ul. Kościelna 37 (przy plebani)
- ⊗ Góra, ul. Pszczyńska/ ul. Topolowa
- ⊗ Góra, ul. Złote Łany 18
- ⊗ Grzawa, ul. Wiejska przy nr 88
- ⊗ Grzawa, ul. Zielonkówka (przy Stawie Sołtysim)
- ⊗ Miedźna, ul. Pszczyńska (za Urzędem Gminy)
- ⊗ Miedźna, ul. Topolowa 17/ ul. Poprzeczna
- ⊗ Wola, ul. Pszczyńska 162
- ⊗ Wola, ul. Stawowa/ ul. Wiśniowa

Zabytki Małej Architektury.

Typ I. Kaplice murowane, otynkowane, kryte dachem dwuspadowym.

1. KAPLICA ARCHITEKTONICZNA P.W. NSPJ – BOGUSZOWICE STARE ul. BRZEZINY MIEJSKIE; karta ewidencyjna
2. KAPLICA NAGROBNA KS. BOLIKA W PARKU JANA SARKANDRA – ul. Gliwicka; karta ewidencyjna
3. KAPLICA PRZEDPOGRZEBOWA P.W. ŚW. JULIUSZA ul. MIEJSKA; karta ewidencyjna

VII. ZIELEŃ ZABYTKOWA NA TERENIE GMINY MIEDŹNA

Ilustracja 58: Pejzaż z ulicy Kościelnej w Górze.

Na terenie gminy zlokalizowane są, widoczne już na mapach archiwalnych z 1883 r. i 1936 r., solitery np. Miedźna, ul. Topolowa; Frydek, ul. Nowa Wieś czy też zadrzewienia w układzie śródpolnym np. Miedźna, ul. Pszczyńska. Ponadto zachowały się fragmentaryczne obsadzenia kompozycyjne alejowe głównych traktów np. Miedźna, ul. Dębowa, ul. Wiejska; Grzawa, ul. Wiejska; Frydek, ul. Miodowa; Wola, ul. Topolowa, ul. Stawowa a także np. Góra, ul. Kasztanowa prowadząca do dworu czy też obsadzenie drogi prowadzącej na przejście (fuhr) na Wiśle – Wola, ul. Graniczna; Góra, ul. Nad Wisłą.

Ilustracja 59: Frydek, ul. Nowa Wieś, trakt komunikacyjny

Komponowana zabytkowa zieleń pojawia się także jako opiekuńcza, flankująca zabytkowe kapliczki przydrożne, tworząc wraz z nią całość przestrzenną np. Frydek, ul. Miodowa/ ul. Leśna; Miedźna, ul. Wiejska/ ul. Topolowa. Niestety większość sakralnych obiektów została pozbawiona zieleni towarzyszącej bądź też wtórnie jest obsadzana: najczęściej szpalerami żywotników zachodnich, drzewami iglastymi, czy też sumakami octowymi.

Zieleń towarzyszy także obiektom sepulkralnym ze szpalerami obwodowymi, granicznymi, złożonymi głównie z lip drobnolistnych np. Góra, cmentarz rzymskokatolicki; Miedźna, cmentarz rzymskokatolicki; Grzawa, cmentarz rzymskokatolicki. Na skutek braku nasadzeń historycznych i licznych wycinek, współcze-

śnie dominują w układach kompozycyjnych krzewy zimozielone, głównie żywotniki zachodnie np. Wola, cmentarz rzymskokatolicki (obok dębów szypułkowych).

Ilustracja 60: Zieleń zabytkowa na terenie cmentarza parafialnego w Miedźnej

Pojawiają się także elementy zieleni zabytkowej przy folwarkach np. Folwark Wielki (niem. Grosshof) w Górze, przy ul. Cichej i ul. Kościelnej oraz przy budynku dworu w Górze o pierwotnej kompozycji krajobrazowej z niezbyt rozbudowanym programem i mało urozmaiconym zestawem gatunków drzew i krzewów.

Ilustracja 61: Zieleń otaczająca zespół dworsko-parkowy w Górze przy ul. Rybackiej 6

Tereny zielone zespołu dworsko-folwarcznego wkomponowane zostały w okalające stawy: Staw Parkowy i Staw Bełek i niezachowany Staw Barborczymiec (Blondnik). Obecnie układ kompozycyjny jest mało czytelny. W drzewostanie występują lipy, dęby świerki, sosny i brzozy. Część południowo-zachodnia w dużej mierze została usunięta pod boisko piłkarskie. Zieleń przy dworze jest współczesna w postaci parterów zimozielonych oraz drzew mieszanych. Kompozycja całego założenia jest istotna dla urbanistyki wsi i łączy się z obsadzeniem ulicy Kasztanowej i Parkowej.

Inwentaryzacja zabytkowej zieleni.

W tabeli poniżej usystematyzowano inwentaryzację zieleni o walorach zabytkowych oraz wytyczne konserwatorskie dotyczące programu opieki nad zielenią.

<i>L.p.</i>	<i>Nazwa własna</i>	<i>Datowa nie</i>	<i>Adres</i>	<i>Właściciel</i>	<i>Wpis do rejestr zabytków</i>	<i>Wytyczne konserwatorskie</i>
1.	Frydek, zieleń przy kaplicy	2 poł. XIX w.	Frydek, ul. Gilowicka	Gmina Miedźna		Wykonywanie prac sanitarnych i pielęgnacyjnych przy drzewostanie.
2.	Gilowice, zieleń przy kaplicy (aleja dębowa)	2 poł. XIX w.	Gilowice, ul. Dębowa	Gmina Miedźna		Uzupełnianie obsadzenia alei z zachowaniem gatunku. Wykonywanie prac sanitarnych i pielęgnacyjnych przy drzewostanie.
3.	Góra; cmentarz rzymskokatolicki	XIX/X X w.	Góra, ul. Kościelna	Parafia Rzymskokato licka pw. Świętej Barbary	A/435/60	Wykonywanie prac sanitarnych i pielęgnacyjnych przy drzewostanie. Uzupełnienie nasadzeń lip drobnolistnych oraz kompozycji w obrębie kwater.
4.	Góra; park dworski	1 poł. XIX w.	Góra, ul. Rybacka	Własność prywatna		Wykonanie inwentaryzacji dendrologicznej.

						<p>Wykonanie projektu rewaloryzacji w oparciu o materiały archiwalne.</p> <p>Realizacja projektu rewaloryzacji.</p> <p>Wykonywanie prac sanitarnych i pielęgnacyjnych przy drzewostanie.</p> <p>Uzupełnianie obsadzenia z zachowaniem gatunku</p>
5.	Góra, aleja	2 poł. XIX w.	Góra, ul. Kasztanowa	Gmina Miedzna		<p>Uzupełnianie obsadzenia alei z zachowaniem gatunku.</p> <p>Usunięcie wtórnych nasadzeń.</p> <p>Wykonywanie prac sanitarnych i pielęgnacyjnych przy drzewostanie.</p>
6.	Góra, aleja	2 poł. XIX w.	Góra, ul. Rybacka	Gmina Miedzna		<p>Uzupełnianie obsadzenia alei z zachowaniem gatunku.</p> <p>Usunięcie wtórnych nasadzeń.</p> <p>Wykonywanie prac sanitarnych i pielęgnacyjnych przy drzewostanie.</p>

7.	Góra, szpaler	2 poł. XIX w.	Góra, ul. Rybacka	Gmina Miedzna		Uzupełnianie obsadzenia szpaleru z zachowaniem gatunku. Usunięcie wtórnych nasadzeń. Wykonywanie prac sanitarnych i pielęgnacyjnych przy drzewostanie.
8.	Grzawa; cmentarz rzymskokatolicki	2 poł. XIX w.	Grzawa, ul. Kościelna	Parafia Rzymskokatolicka pw. Męczeństwa Świętego Jana Chrzyciela	A/437/65	Uzupełnianie obsadzenia z zachowaniem gatunku. Wykonywanie prac sanitarnych i pielęgnacyjnych przy drzewostanie. Usunięcie wtórnych nasadzeń roślin iglastych (także przed ogrodzeniem).
9.	Grzawa; zieleń opiekuńcza przy kapliczce Świętego Jana Nepomucena	2 poł. XIX w.	Grzawa, ul. Kościelna			Wykonywanie prac sanitarnych i pielęgnacyjnych przy drzewostanie. Usunięcie wtórnych nasadzeń.

10.	Miedzna; cmentarz rzymskokatolicki	2 poł. XIX w.	Miedzna, ul. Wiejska	Parafia Rzymskokatolicka pw. Świętego Klemensa Papieża i Męczennika	A/450/65	Uzupełnianie obsadzenia z zachowaniem gatunku. Wykonywanie prac sanitarnych i pielęgnacyjnych przy drzewostanie. Usunięcie wtórnych nasadzeń roślin iglastych (także przed ogrodzeniem).
11.	Miedzna, szpaler	2 poł. XIX w.	Miedzna, ul. Wiejska	Gmina Miedzna		Wykonywanie prac sanitarnych i pielęgnacyjnych przy drzewostanie. Uzupełnianie obsadzenia z zachowaniem gatunku.
12.	Miedzna, zieleń opiekuńcza przy krzyżu przydrożnym	1 poł. XIX w.	Miedzna, ul. Miodowa/ ul. Leśna	Gmina Miedzna		Wykonywanie prac sanitarnych i pielęgnacyjnych przy drzewostanie. Uzupełnianie obsadzenia z zachowaniem gatunku.
13.	Miedzna, zieleń opiekuńcza przy kaplicy	2 poł. XIX w.	Miedzna, ul. Wiejska/ ul. Topolowa	Gmina Miedzna		Wykonywanie prac sanitarnych i pielęgnacyjnych przy drzewostanie. Uzupełnianie obsadzenia z zachowaniem

						gatunku. Usunięcie wtórnych nasadzeń roślin iglastych.
14.	Wola; cmentarz rzymskokatolicki	2 poł. XX w.	Wola, ul. Szkolna	Rzymskokatolicka pw. Świętego Urbana Papieża i Męczennika	A/514/65	Uzupełnianie obsadzenia z zachowaniem gatunku (dęby szypułkowe).

Ilustracja 62: Wola, trakt komunikacyjny ul. Mokra

Ilustracja 63: Wola, trakt komunikacyjny ul. Pszczyńska

Pomniki przyrody

<i>Nazwa pomnika przyrody (jak w akcie prawnym o ustanowieniu)</i>	<i>Data utworzenia pomnika przyrody</i>	<i>Obowiązująca podstawa prawna wraz z oznaczeniem miejsca ogłoszenia aktu prawnego</i>	<i>Opis pomnika przyrody</i>	<i>Obwód na wysokości 1,3 m [cm]</i>	<i>Gmina</i>	<i>Opis lokalizacji</i>
Dąb szypułkowy	2006-10-05	Rozporządzenie 53/06 Wojewody Śląskiego z dnia 5 października 2006r. w sprawie ustanowienia pomnika przyrody – drzewa gatunku dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>) rosnącego na terenie Nadleśnictwa Kobiór. (Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego z dnia 17 października 2006r. nr 119 poz. 3359)	Dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>) pojedyncze Obwód 680 cm	680	Miedzna	Miedzna Nieopodał ul. Wiejskiej 68a Nadleśnictwo Kobiór - Leśnictwo Wola oddział 102o

Użytki ekologiczne

<i>Nazwa użytku ekologicznego (jak w akcie prawnym o ustanowieniu)</i>	<i>Data utworzenia</i>	<i>Pow. [ha]</i>	<i>Obowiązująca podstawa prawna wraz z oznaczeniem miejsca ogłoszenia aktu prawnego</i>	<i>Gmina</i>	<i>Obręb ewid.</i>	<i>Nr Działek ewidencyjnych</i>	<i>Sprawujący nadzór nad obszarem</i>	<i>Opis</i>
Zapadź	2004-09-16	22,86	Rozporządzenie Wojewody Nr 58/04 z 8.09.04 Dz. Urz. Nr 90/04 z 16.09.04 poz. 2528	Miedźna	Góra	działki Skarbu Państwa i Gminy Miedźna oznaczone numerami geodezyjnymi: 91,92,352/109 (obręb: Góra)	Wójt Gminy Miedźna	Torfowisko przejściowe i niskie

VIII. GENERALNE WYTYCZNE KONSERWATORSKIE

VIII.I. Cele Programu Ochrony Zabytków na terenie gminy Miedźna.

Zapisy niniejszego programu powinny stanowić integralną część prawa lokalnego w postaci zgodnej z obowiązującymi przepisami prawa na terytorium kraju. Ich uszczegółowieniem winien być program rewaloryzacji wytypowanych obszarów i zespołów oraz poszczególnych obiektów. Działalność zmierzającą do zachowania i poprawienia stanu konserwatorsko–technicznego należy skoncentrować na układach i zespołach przestrzennych oraz obiektach opracowanych w przedmiotowej dokumentacji: wpisanych do rejestru, sugerowanych do wpisu, pretendujących do opracowania białej karty oraz pozostałych – które należy chronić ze względu na ich wartość kulturową.

Zamierzeniem Gminy jest zarówno utrzymania obecnego zasobu substancji zabytkowej, jak i radykalna poprawy jego stanu zachowania. Celem prowadzonych prac konserwatorskich winno być nie tylko podniesienie walorów estetyczno - plastycznych obiektu, lecz przede wszystkim usunięcie przyczyn ich niszczenia i zagrożeń ich stanu, tak aby osiągnięty efekt był długotrwały. Uwarunkowania dotyczące programów, procesów i technologii konserwatorskich oraz wymogów projektowych należy opracować indywidualnie dla każdego z obiektów lub zespołów przestrzennych, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawnymi i w uzgodnieniu ze stosownymi organami oraz służbami. Należy zaprojektować otoczenie obiektów w taki sposób, aby podkreślało ich znaczenie w strukturze przestrzeni ulicy i obszaru. Problematyka konserwacji małej architektury wymaga współpracy między gminą a wspólnotami parafialnymi oraz społecznościami lokalnymi i prywatnymi osobami. Warunkiem powodzenia działań formalno - prawnych jest definitywne rozwiązanie problemu utrzymania, użytkowania i remontów konserwatorskich obiektów, rekompozycji założeń kościelnych oraz przeprowadzenia ewentualnych badań archeologicznych na wybranych ob-

szarach. Wykonanie wskazanych zadań ramowych pozwoli na powstanie przestrzeni publicznej o charakterze uniwersalnym, przy zachowaniu funkcjonalności obszaru. W przeciwnym wypadku wszelkie działania będą skazane na niepowodzenie, a obiekty kubaturowe, których stan obecny jest już bardzo zły, ulegną całkowitemu zniszczeniu. Istotnym elementem warunkującym utrzymanie i podniesienie wartości dziedzictwa kulturowego miasta byłoby stworzenie w porozumieniu z innymi samorządami miast i gmin oraz powiatów programu o charakterze regionalnym, ukierunkowanym na ochronę dziedzictwa dawnego księstwa pszczyńskiego. Ochroną objąć należy również obiekty małej architektury, znajdujące się na przedmiotowym obszarze, posiadające wartości zabytkowe. Na obiektach tych należy prowadzić prace konserwatorskie pod nadzorem stosownych służb. Obiekty te stanowią istotny element kulturowy terenu. Zabudowę oraz obiekty małej architektury, które nie zostały ujęte w opracowaniu należy usunąć z dotychczasowych ewidencji obiektów zabytkowych i zwolnić z rygorów ochronnych. Na podstawie istniejących uregulowań prawnych gmina powinna opracować program i zasady wspierania przedsięwzięć konserwatorskich oraz rewaloryzacyjnych, prowadzonych przez innych właścicieli na przedmiotowym terenie.

Należy sukcesywnie rozbudowywać zasób dokumentacji dotyczących substancji wyszczególnionej w niniejszym opracowaniu. Sugeruje się również opracowanie pełnego zasobu informacji o wszelkiego typu źródłach dotyczących historii gminy Miedźna oraz o miejscu ich przechowywania. Zasób nie może ograniczać się jedynie do źródeł publicznych i państwowych. Powinien także objąć archiwa prywatne, związków wyznaniowych, także poza granicami kraju. Należy upublicznić miejsce przechowywania i warunki korzystania z przedmiotowych materiałów. Docelowo niezwykle korzystne dla gminy byłoby opracowanie monografii Miedźnej. Dotychczasowe materiały są wybiórcze i niekompletne. Również cenną byłaby publikacja dotycząca zasobów zabytkowych gminy.

Program powinien przyczynić się do dalszego rozwoju gminy oraz podniesienia jego atrakcyjności w aspekcie połączenia wartości kulturowych i krajobrazowych. Umożliwia także wpisanie się gminy w realizację stosownych zapisów planów zagospodarowania przestrzennego Województwa Śląskiego (Uchwała Nr II/21/2/2004 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 21 czerwca 2004 roku w sprawie uchwalenia "Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego") oraz Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami (Uchwała Nr III/48/2/2010 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 17 marca 2010 r.).

VIII.II. Dominanty przestrzenne

Historyczne - pozytywne:

- ⊗ Kościół drewniany p.w. św. Męczeństwa św. Jana Chrzciciela w Grzawie
- ⊗ Kościół drewniany p.w. św. Klemensa w Miedźnej
- ⊗ Kościół drewniany p.w. św. Barbary w Górze
- ⊗ Kościół parafialny p.w. św. Urbana w Woli

VIII.III. Generalne wytyczne urbanistyczne

Obecny układ przestrzenny gminy to konglomerat dawnych ruralistycznych struktur urbanistycznych. Powstał on w efekcie powstania w II połowie XX wieku gminy Miedźna, składającej się obecnie z ześciu sołectw. Są to Miedźna, Grzawa, Góra, Frydek, Gilowice, Wola.

Generalne wytyczne urbanistyczne dla Gminy Miedźna:

1. Zachowanie istniejących układów ruralistycznych.
2. Nowa zabudowa mieszkalna gabarytem i wysokością winna być dostosowana do istniejącej zabudowy jednorodzinnej i zespołów siodłackich (1-2 kondygnacje).
3. Ograniczenie terenów zabudowy oraz lokalizowanie ich wokół istniejących budynków.

VIII.IV. Generalne wytyczne architektoniczne.

1. Ochrona, zachowanie i konserwacja obiektów wpisanych do rejestru zabytków
2. Ochrona, zachowanie i konserwacje obiektów małej architektury (na terenie gminy są to głównie krzyże i kapliczki przydrożne).
3. Obiekty zabytkowe i kulturowe (indywidualne budynki kubaturowe, cmentarze, obiekty małej architektury oraz zabytkowe nagrobki na cmentarzach) powinny posiadać dokumentację ewidencyjną. Sugeruje się również objęcie dokumentacją ewidencyjną obiekty ruchome stanowiące wyposażenie kościołów i kapliczek (szczególnie tych ostatnich narażonych na kradzieże). Zalecane są tzw. białe karty ewidencyjne, sporządzone według wzoru opracowanego przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie. W pierwszej kolejności winny one być opracowane dla obiektów zagrożonych, do których zalicza się budynki mieszkalne na terenie gminy, którym grozi rozbiórka ze względu na zły stan zachowania lub brak użytkowania. Obiekty te stanowią świadectwo dawnej zabudowy wiejskiej na terenie gminy. Następnie należy wykonać dokumentację ewidencyjną dla budynku dawnego dworu w Godowie oraz dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków, w końcu zaś do budynków i obiektów małej architektury, kwalifikujących się do wpisu do rejestru zabytków.
4. Prace konserwatorskie, remontowe, modernizacyjne lub adaptacyjne w obiektach zabytkowych i kulturowych należy prowadzić za zgodą właściwych służb (Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków). Winny być one wykonywane lub kierowane i nadzorowane przez uprawnione osoby - w zależności od stanu prawnego obiektu.

VIII.V. Szczegółowe postulaty konserwatorskie.

1. Wszystkie wartościowe obiekty kubaturowe, obiekty małej architektury (krzyże, kapliczki architektoniczne oraz figury przydrożne wraz z ich bezpośrednim otoczeniem), cmentarze i obiekty przemysłowe winny zostać objęte ochroną prawną na zasadzie zapisu w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, a najcenniejsze z nich należy wpisać do rejestru zabytków. Sugeruje się objęcie ochroną konserwatorską poprzez wpis do rejestru zabytków najcenniejszych budowli w skali gminy, wskazanych w tekście.
2. Sporządzenie dokumentacji ewidencyjnej (wraz z inwentaryzacyjną) starych domów mieszkalnych. Dokumentacja ta może stanowić podstawę opracowania katalogu tradycyjnej murowanej zabudowy wiejskiej na terenie gminy.
3. Tradycyjna zabudowa wiejska obecnie zanika. Patrząc perspektywicznie małe są szanse, by powstrzymać rozbiórkę starych budynków mieszkalnych i gospodarczych, konserwować je i zachować w stanie zbliżonym do pierwotnego. Sugeruje się rozważenie pozyskania przez Gminę jednego z budynków, reprezentujących murowaną tradycyjną zabudowę wiejską i zaadoptowanie go, jako izby muzealnej. Obecnie na terenie gminy zachowało się kilkadziesiąt obiektów, będących świadectwem dawnej murowanej zabudowy wiejskiej. Na terenie gminy do dnia dzisiejszego nie zachowała się żadna chałupa drewniana, a domy murowane, będące przykładem tradycyjnej zabudowy wiejskiej ze względu na stan zachowania systematycznie są rozbierane. Zapewne w ciągu kilkunastu lat tradycyjne domy wiejskie znikną bezpowrotnie lub w wyniku modernizacji zostaną całkowicie przekształcone. Najwartościowsze domy wiejskie w formie pierwotnej, nie przebudowane, z zachowaną dawną stolarką okienną i drzwiową, pokryciem dachu oraz detalem architektonicznym i wyprawami tynkarskimi na terenie gminy zachowały się w pojedynczych przykładach. Fakt, iż przez wiele lat obiekty te nie były remontowane pozwolił na przetrwanie ich w

- pierwotnej formie, wraz z detalem architektonicznym i stolarką. Jednakże są to budynki w złym stanie technicznym, najczęściej nieużytkowane (co stanowić może pozytywny aspekt przy ich ewentualnym pozyskaniu przez gminę).
4. Dla celów popularyzatorsko-edukacyjnych sugeruje się opracowanie i wydanie materiałów traktujących o dziedzictwie kulturowym „małej ojczyzny” w formie broszur lub szerszej publikacji książkowej. Publikacje te winny objąć kościoły wraz z wyposażeniem, małą architekturę sakralną, obiekty użyteczności publicznej, zabudowę folwarczną, tradycyjną zabudowę wiejską.
  5. Ewentualna rozbiórka budynków, będących przykładem tradycyjnej zabudowy wiejskiej lub gospodarczej winna być poprzedzona wykonaniem dokumentacji ewidencyjnej, np. karty ewidencyjnej zabytków architektury i budownictwa (wg wzoru opracowanego przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie) lub inwentaryzacją architektoniczną.
  6. Z uwagi na wysokie walory obiektów małej architektury należy wykonać dla nich dokumentację w formie tzw. białych kart ewidencyjnych zabytków ruchomych lub architektury i budownictwa (w przypadku obiektów kubaturowych). Zakres ewidencji winien również uwzględniać zabytkowe nagrobki na cmentarzach.
  7. Obiekty małej architektury znajdujące się w złym stanie technicznym należy sukcesywnie poddawać pracom konserwatorskim (część kamiennych krzyży, figur przydrożnych i innych ma ponad stuletni rodowód i wymaga podjęcia prac konserwatorskich). Obiekty kamienne winny być konserwowane przez dyplomowanych konserwatorów dzieł sztuki, specjalizujących się w konserwacji rzeźby kamiennej i detalu architektonicznego.

VIII.VI. Generalne wytyczne dla terenów zieleni zabytkowej.

1. Rewaloryzacja parku podworskiego w Górze, stworzenie atrakcyjnych miejsc rekreacyjnych
2. Maksymalna ochrona powierzchni parkowych przed wkraczaniem zabudowy
3. Uzupełnienie i zachowanie istniejących obsadzeń dróg
4. Odtworzenie obsadzeń obwodu zabytkowych cmentarzy oraz głównych alei drzewami liściastymi

IX. PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI A ZAMIERZENIA GMINY – WYTYCZNE DO REALIZACJI

Strategia rozwoju gminy powinna być ściśle powiązana z problematyką ochrony zabytków w ramach obowiązujących planów zagospodarowania przestrzennego. Szczególnie dotyczy to działań związanych z kształtowaniem krajobrazu, ochroną środowiska naturalnego i przedsięwzięciami o charakterze turystycznym.

Zagadnienie obejmować powinno obszary kumulacji zabudowy zabytkowej (często tereny zdegradowane ingerencją silnej urbanizacji, jednostkowe obiekty architektury i małej architektury, obiekty ruchome oraz zabytkową zielenią parkową, cmentarną, na terenach kościelnych itd. Przedmiotowe obiekty oraz tereny – ze względu na swój walor – kwalifikują się do pozyskiwania środków unijnych na działania rewitalizacyjne. Mogą także przy odpowiednich działaniach promocyjnych stanowić znaczną atrakcję turystyczną. Renowacje obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru; krzyży, kaplic, zabytków ruchomych, mogą być finansowane przez struktury zewnętrzne w ramach odpowiednich programów i działań – po uprzednim wykonaniu dokumentacji technicznej, zawierającej program prac remontowo – konserwatorskich, zatwierdzony przez właściwe służby. Strategia rozwoju gminy w przedmiotowym zakresie winna być elastyczna i łączyć często różne interesy. Gwarantem powodzenia – zarówno strategii jak i programu – jest aprobata przez lokalną społeczność zawartych w przedmiotowych dokumentach zapisów.

IX.I. Wytyczne do założeń programowych gminy.

1. Sugeruje się opracowanie dokumentacji ewidencyjnej dla zabudowy wiejskiej szczególnie zagrożonej (przeznaczonej do rozbiórki).
2. Celem dalszego rozpoznania zasobów zabytkowych i kulturowych należy opracować karty ewidencyjne zabytków architektury i budownictwa (białe

- karty) dla obiektów kubaturowych i obiektów małej architektury wskazanych w niniejszym opracowaniu.
3. Należy opracować w formie kart ruchomych zabytków wyposażenie kościołów, kaplic oraz cmentarzy zabytkowych (nagrobki), poprzedzone wykonaniem ewidencji (inventaryzacji).
  4. Sugeruje się opracowanie dokumentacji konserwatorskich dla kamiennych krzyży i kaplic oraz projekty aranżacji otoczenia remontowanych obiektów. Zagadnienie dotyczy również cmentarzy i obiektów ruchomych, w tym wyposażenia kościołów i kaplic.
  5. Celem podniesienia waloru krajobrazowego gminy, założeń folwarków lub innych obszarów zabytkowych i kulturowych, należy rozważyć możliwość opracowania projektów zagospodarowania terenu wraz z zielenią komponowaną na tym obszarze, przy jednoczesnej likwidacji zabudowy substandardowej.
  6. W ramach zabytkowych założeń parkowych, zieleni cmentarnej i przykościelnej, należy zinwentaryzować istniejące zasoby zieleni, opracować projekty rewaloryzacji, odtworzenia obsadzenia szpalerowego obwodów cmentarzy zabytkowych, uzupełnień szpalerów – na podstawie zaleceń wskazanych w dokumentacji.
  7. Istotnym elementem pejzażu gminy są również miejsca pamięci, pomniki historyczne, często lokalizowane w miejscach wydarzeń historycznych lub na cmentarzach (np. w hołdzie powstańcom śląskim, żołnierzom, więźniom). Miejsca należy otaczać szczególną opieką, propagować wiedzę o nich, dbać o zagospodarowanie najbliższego otoczenia.

IX.II. Główne cele polityki gminnej związane z ochroną zabytków.

1. Opracowanie dokumentacji ewidencyjnych dla zabytków.
2. Wnioskowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpis do rejestru zabytków

3. Ochrona układów przestrzennych (zespoły kościelne, zespół parkowo-dworski, zespoły parkowe, cmentarne, itd.)
4. Pozyskanie środków finansowych na odnowę zabytków (opracowanie dokumentacji i złożenie wniosku).
5. Odnowa wybranych zabytków (wybór najpotrzebniejszych prac rewitalizacyjnych przy zabytkach).
6. Promocja zabytków (umieszczanie znaków, tablic informacyjnych przy zabytkach, promowanie szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych w pobliżu obiektów zabytkowych, umieszczenie danych o zabytkach w informatorach gminnych, turystycznych, broszurach lokalnych, publikacje o zabytkach i in.).
7. Edukacja regionalna młodzieży szkolnej (opracowanie konkursów, wycieczek szlakiem zabytków)
8. Ustalenia dotyczące zabytków w planie zagospodarowania przestrzennego.

X. DOTACJE

Podstawowym warunkiem udzielania dofinansowania lub dotacji jest wpis do rejestru zabytków obiektu, na który czynione są starania o dotacje (do rejestru „A” – zabytki nieruchome, do rejestru „B” – tzw. zabytki ruchome, do rejestru „C” – zabytki archeologiczne).

O dofinansowanie lub dotację może się ubiegać właściciel lub posiadacz zabytku albo jednostka posiadająca zabytek w trwałym zarządzie.

O dofinansowanie lub dotację można ubiegać się m.in. u:

1. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie (termin składania wniosków: do 30 listopada i 31 marca),
2. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach (termin składania wniosków: do 28 lutego – o dotację na prace planowane w danym roku, do 30 czerwca – o refundację).
3. Marszałka Województwa Śląskiego w konkursach ogłaszanych przez Urząd Marszałkowski m.im. w ramach RPO
4. Wojewody Śląskiego (konkursy)
5. Wojewódzkim Funduszu Ochrony Środowiska
6. Funduszu Kościelnym.

Zarówno u Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach, jak i u Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie można się starać o dotacje na planowane prace (w cyklu jednorocznym), jak i o refundację kosztów poniesionych na prace przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (na całość prac ujętych pozwoleniem konserwatorskim, zakończonych i odebranych przez urząd konserwatorski).

W Urzędzie Marszałkowskim w Katowicach (termin ogłaszany indywidualnie – na stronie internetowej urzędu - www.silesia-region.pl, zakładka konkursy) w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych.

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na planowane remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże), ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wewnątrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

Ponadto prywatni właściciele, związki wyznaniowe (np. Parafie) itp. mogą się starać o dotację na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku w jednostkach samorządu na szczeblu gminy i powiatu. Każda z instytucji dofinansowujących prace przy zabytkach ma indywidualne zasady przyznawania dofinansowania, oddzielne formularze i może wymagać różnych załączników.

W części gmin Województwa Śląskiego na stałe funkcjonuje w ich budżecie fundusz dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, a radni corocznie podejmują uchwałę co do jego wysokości, a w późniejszej fazie określają jego beneficjentów. Występują też gminy w województwie, które każdorazowo indywidualnie określają beneficjenta i kwotę dotacji (uchwałą rady).

W poszczególnych jednostkach samorządu (zarówno na szczeblu Województwa - Urzędzie Marszałkowskim, jak i na szczeblu powiatu i gminy) oraz w Funduszu Kościelnym można się starać o dotacje na prace planowane (zazwyczaj w cyklu jednorocznym).

W Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie, u Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach oraz w Urzędzie Marszałkowskim w Katowicach dofinansowanie może zostać udzielone na:

1. sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
2. przeprowadzenie badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych;
3. wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
4. opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
5. wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
6. sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
7. zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
8. stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
9. odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
10. odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50 % oryginalnej substancji tej przynależności;
11. odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
12. modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
13. wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
14. uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
15. działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
16. zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;

17.zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

W w/w instytucjach można starać się o dofinansowanie do 50 % kosztów wykonania prac ujętych w pkt. 1-17. Jeżeli zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub gdy jego stan zachowania wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, można starać się o dofinansowanie do 100% kosztów potrzebnych na przeprowadzenia tych prac.

XI. WYKAZ OBIEKTÓW

XI.I. Kubatura.

Lp.	Obiekt	Adres	Miejscowość
1	ZABUDOWA FOLWARCZNA ZARZĄDCÓWKA (OBECNIE BUDYNEK MIESZ- KALNY)	ul. Cicha 7	MIEDŹNA Góra
2	BUDYNEK MIESZKALNO- GOSPODARCZY	ul. Długa 80	MIEDŹNA Góra
3	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Długa 85	MIEDŹNA Góra
4	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Długa 128	MIEDŹNA Góra
5	ZABUDOWA FOLWARCZNA OBORA (OBECNIE BUDYNEK USŁU- GOWO-HANDLOWY)	ul. Kościelna 29	MIEDŹNA Góra
6	KAPLICA FILIALNA, OB. KO- ŚCIÓŁ PARAFIALNY PARAFII RZYMSKO – KATO- LICKIEJ PW. ŚW. BARBARY	ul. Kościelna 32	MIEDŹNA Góra
7	DAWNY DUDYNEK GRA- NICZNY (OBECNIE BUDYNEK MIESZ- KALNY)	ul. Nad Wisłą 23	MIEDŹNA Góra
8	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Nad Wisłą 50	MIEDŹNA Góra
9	BUDYNEK PEŁNIŁ FUNKCJĘ DOMU MIESZKALNEGO DLA NIEMIECKICH STRAŻNIKÓW GRANICZNYCH (OBECNIE BUDYNEK MIESZ- KALNY)	ul. Pszczyńska 11	MIEDŹNA Góra
10	ZESPÓŁ DWORSKO-PAR- KOWY STODOŁA (OBECNIE BUDYNEK USŁU- GOWO-HANDLOWY)	ul. Rybacka 3	MIEDŹNA Góra

11	ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY SPICHLERZ (OBECNIE BUDYNEK MIESZKALNY)	ul. Rybacka 6	MIEDŹNA Góra
12	ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY (OBECNIE BUDYNEK MIESZKALNY)	ul. Rybacka 10	MIEDŹNA Góra
13	ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY PARK DWORSKI	ul. Rybacka	MIEDŹNA Góra
14	ZABUDOWA FOLWARCZNA SPICHLERZ (OBECNIE KUŹNIA)	ul. Topolowa 20	MIEDŹNA Góra
15	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Topolowa 36	MIEDŹNA Góra
16	BUDYNEK MIESZKLANO-GOSPODARCZY	ul. Wiejska 22	MIEDŹNA Góra
17	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PARAFII RZYMSKO-KATOLICKIEJ PW. ŚCIĘCIA ŚW. JANA CHRZCICIELA	ul. Kościelna 1	MIEDŹNA Grzawa
18	BUDYNEK MIESZKALNO-GOSPODARCZY (OBECNIE NIEUŻYTKOWANY)	ul. Kościelna 3	MIEDŹNA Grzawa
19	DAWNA KARCZMA (OBECNIE BUDYNEK USŁUGOWY)	ul. Pszczyńska 29	MIEDŹNA Grzawa
20	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Wiejska 3	MIEDŹNA Grzawa
21	BUDYNEK MIESZKALNO-GOSPODARCZY (OBECNIE NIEUŻYTKOWANY)	ul. Wiejska 4	MIEDŹNA Grzawa
22	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Wiejska 7	MIEDŹNA Grzawa
23	BUDYNEK MIESZKALNY (OBECNIE NIEUŻYTKOWANY)	ul. Wiejska 10	MIEDŹNA Grzawa

24	BUDYNEK MIESZKALNO-GOSPODARCZY	ul. Wiejska 19	MIEDŹNA Grzawa
25	BUDYNEK MIESZKALNO-GOSPODARCZY	ul. Wiejska 26	MIEDŹNA Grzawa
26	BUDYNEK MIESZKALNY WIELORODZINNY	ul. Wiejska 33	MIEDŹNA Grzawa
27	BUDYNEK MIESZKALNO-GOSPODARCZY	ul. Wiejska 37	MIEDŹNA Grzawa
28	BUDYNEK MIESZKALNO-GOSPODARCZY (OBECNIE NIEUŻYTKOWANY)	ul. Wiejska 45	MIEDŹNA Grzawa
29	BUDYNEK MIESZKALNO-GOSPODARCZY	ul. Wiejska 53	MIEDŹNA Grzawa
30	DOM POSŁA JANA KĘDZIORY (OBECNIE NIEUŻYTKOWANY)	ul. Wiejska 57	MIEDŹNA Grzawa
31	BUDYNEK GRANICZNY (OBECNIE BUDYNEK MIESZKALNY)	ul. Zielonkówka 4	MIEDŹNA Grzawa
32	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Bieruńska 4	MIEDŹNA
33	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Bieruńska 6	MIEDŹNA
34	BUDYNEK USŁUGOWO - MIESZKALNY	ul. Wiejska 1	MIEDŹNA
35	SPICHLERZ (OBECNIE NIEUŻYTKOWANY)	ul. Wiejska 1	MIEDŹNA
36	BUDYNEK MIESZKALNO-GOSPODARCZY	ul. Wiejska 22	MIEDŹNA
37	BUDYNEK MIESZKALNO-GOSPODARCZY	ul. Wiejska 27	MIEDŹNA
38	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Wiejska 31	MIEDŹNA
39	BUDYNEK MIESZKALNY WIELORODZINNY	ul. Wiejska 45	MIEDŹNA
40	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PARAFII RZYMSKO - KATOLICKIEJ PW. ŚW. KLEMENSA PAPIEŻA	ul. Wiejska 47	MIEDŹNA

41	PLEBANIA	ul. Wiejska 47	MIEDŹNA
42	BUDYNEK MIESZKALNO-GOSPODARCZY (OBECNIE NIEUŻYTKOWANY)	ul. Wiejska 25 a	MIEDŹNA
43	BUDYNEK MIESZKALNO-USŁUGOWY	ul. Wiejska 53	MIEDŹNA
44	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Wiejska 55	MIEDŹNA
45	BUDYNEK MIESZKALNY (PRZEBUDOWANY)	ul. Wiejska 58	MIEDŹNA
46	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Wiejska 65	MIEDŹNA
47	BUDYNEK GOSPODARCZY	ul. Wiejska 65	MIEDŹNA
48	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Wiejska 72	MIEDŹNA
49	DAWNA GOSPODA (OBECNIE BUDYNEK USŁUGOWY)	ul. Wiejska 80	MIEDŹNA
50	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Wiejska 90	MIEDŹNA
51	BUDYNEK MIESZKALNO-GOSPODARCZY	ul. Wiejska 93	MIEDŹNA
52	BUDYNEK MIESZKALNY WIELORODZINNY	ul. Wiejska 97	MIEDŹNA
53	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Wiejska 102-103	MIEDŹNA
54	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Wiejska 109	MIEDŹNA
55	BUDYNEK MIESZKALNO-GOSPODARCZY (OBECNIE NIEUŻYTKOWANY)	ul. Wiejska 111	MIEDŹNA
56	BUDYNEK MIESZKALNY (OBECNIE NIEUŻYTKOWANY)	ul. Wiejska 117	MIEDŹNA
57	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Wiejska 119	MIEDŹNA
58	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Wiejska 121	MIEDŹNA
59	BUDYNEK MIESZKALNO-GOSPODARCZY	ul. Wiejska 129	MIEDŹNA
60	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Krótka 11	MIEDŹNA Wola
61	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Mokra 1	MIEDŹNA Wola

62	BUDYNEK MIESZKALNY (PRZEBUDOWANY)	ul. Mokra 40	MIEDŹNA Wola
63	BUDYNEK MIESZKALNY (OBECNIE NIEUŻYTKO- WANY)	ul. Powstańców 4	MIEDŹNA Wola
64	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Powstańców 29	MIEDŹNA Wola
65	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Pszczyńska 112	MIEDŹNA Wola
66	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Pszczyńska 145-147	MIEDŹNA Wola
67	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Pszczyńska 152	MIEDŹNA Wola
68	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Pszczyńska 153	MIEDŹNA Wola
69	BUDYNEK MIESZKALNO- GOSPAODARCZY	ul. Pszczyńska 184	MIEDŹNA Wola
70	BUDYNEK MIESZKALNY (OBECNIE NIEUŻYTKO- WANY)	ul. Pszczyńska 200	MIEDŹNA Wola
71	BUDYNEK MIESZKALNY (OBECNIE NIEUŻYTKO- WANY)	ul. Stawowa 5-7	MIEDŹNA Wola
72	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Stawowa 40	MIEDŹNA Wola
73	BUDYNEK MIESZKALNY WIELORODZINNY	ul. Szkolna 27	MIEDŹNA Wola
74	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Szkolna 40	MIEDŹNA Wola
75	KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PA- RAFII RZYMSKO – KATOLICKIEJ PW. ŚW. URBANA	ul. Szkolna 44	MIEDŹNA Wola
76	BUDYNEK MIESZKALNO- GOSPODARCZY (OBECNIE NIEUŻYTKO- WANY)	ul. Miodowa 151	MIEDŹNA Frydek
77	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Nowa Wieś 18	MIEDŹNA Frydek

78	BUDYNEK MIESZKALNO-GOSPODARCZY (OBECNIE NIEUŻYTKOWANY)	ul. Potokowa 4	MIEDŹNA Frydek
79	BUDYNEK MIESZKALNO-GOSPODARCZY	ul. Stolarska 12	MIEDŹNA Frydek
80	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Dębowa 4/W.Korfantego	MIEDŹNA Gilowice
81	BUDYNEK MIESZKALNY (OBECNIE NIEUŻYTKOWANY)	ul. Graniczna 34	MIEDŹNA Gilowice
82	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Korfantego 22	MIEDŹNA Gilowice
83	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Korfantego 25	MIEDŹNA Gilowice
84	BUDYNEK MIESZKALNO-GOSPODARCZY	ul. Korfantego 104	MIEDŹNA Gilowice
85	BUDYNEK MIESZKALNY	ul. Leśna 1	MIEDŹNA Gilowice

XI.II. Mała Architektura.

Lp.	Obiekt	Adres	Miejscowość
1	KRZYŻ KAMIENNY	Skrzyżowanie ulic: Leśna / Miodowa	MIEDŹNA Frydek
2	KAPLICA ARCHITEKTONICZNA	ul. Dębowa 4	MIEDŹNA Gilowice
3	KRZYŻ KAMIENNY	Skrzyżowanie ulic: Wojciecha Korfanteo / Górnośląska	MIEDŹNA Gilowice
4	KRZYŻ KAMIENNY	Skrzyżowanie ulic: Długa 86 / Zbożowa	MIEDŹNA Góra
5	CMENTARZ PRZY KOŚCIELE	ul. Kościelna 32	MIEDŹNA Góra
6	KRZYŻ KAMIENNY PASJA	Skrzyżowanie ulic: Kościelna 1 / Wiejska	MIEDŹNA Grzawa
7	CMENTARZ PRZY KOŚCIELE	ul. Kościelna 1	MIEDŹNA Grzawa
8	FIGURA ŚW. JANA NEPOMUCENA	ul. Wiejska 9	MIEDŹNA Grzawa
9	KAPLICZKA DOMKOWA	ul. Wiejska 28	MIEDŹNA Grzawa
10	KRZYŻ KAMIENNY	Skrzyżowanie ulic: Biełuńska 26 / Wiejska	MIEDŹNA
11	KRZYŻ KAMIENNY	ul. Wiejska 1	MIEDŹNA
12	KAPLICZKA SŁUPOWA	ul. Wiejska 24	MIEDŹNA
13	KAPLICA ARCHITEKTONICZNA	ul. Wiejska 41	MIEDŹNA
14	CMENTARZ PRZY KOŚCIELE	ul. Wiejska 47	MIEDŹNA
15	FIGURA CMENTARNA	ul. Wiejska 47	MIEDŹNA
16	KRZYŻ KAMIENNY PRZY-DROŻNY PRZY KOŚCIELE PARAFIALNYM PW. ŚW. KLEMENSA PAPIEŻA	ul. Wiejska 47	MIEDŹNA
17	KRZYŻ KAMIENNY PASJA	ul. Wiejska 55	MIEDŹNA
18	KAPLICA ARCHITEKTONICZNA	ul. Wiejska / Topolowa	MIEDŹNA
19	KAPLICA ARCHITEKTONICZNA	ul. Wiejska 93	MIEDŹNA
20	KRZYŻ KAMIENNY	Skrzyżowanie ulic: Szkolna 1 / Krótka	MIEDŹNA Wola
21	CMENTARZ	ul. Szkolna 44	MIEDŹNA Wola
22	KRZYŻ KAMIENNY CMENTARNY	ul. Szkolna 44	MIEDŹNA Wola

XII. ARCHEOLOGIA

XII.I. Wykaz zabytków archeologicznych na obszarze gminy Miedźna.

	NR KEZA	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	AZP nr obszaru	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja	Chronologia	Gmina
1.	103-48/2	Frydek	1	103-48	2	śląd osadnictwa	epoka kamienia	Miedźna
2.	103-48/3	Frydek	2	103-48	3	śląd osadnictwa	pradzieje	Miedźna
3.	104-48/7	Frydek	3	104-48	7	śląd osadnictwa	pradzieje/okres nowożytny	Miedźna
4.	104-48/11	Góra	1	104-48	1	osada	okres nowożytny	Miedźna
5.	104-48/3	Grzawa	1	104-48	3	śląd osadnictwa	okres nowożytny	Miedźna
6.	104-48/4	Grzawa	2	104-48	4	śląd osadnictwa	późne średniowiecze/ okres nowożytny	Miedźna
7.	104-48/5	Grzawa	3	104-48	5	śląd osadnictwa/osada	późne średniowiecze/ okres nowożytny	Miedźna
8.	104-48/6	Miedźna	1	104-48	6	śląd osadnictwa	okres nowożytny	Miedźna
9.	104-48/8	Miedźna	2	104-48	8	śląd osadnictwa	późne średniowiecze/ okres nowożytny	Miedźna
10.	104-48/2	Zawadka	1	104-48	2	śląd osadnictwa	okres nowożytny	Miedźna

XIII. SPISY

XIII.I. Spis ilustracji.

Ilustracja 1: Zdjęcia archiwalne - wóz pogrzebowy Józefa Krawczyka.....	28
Ilustracja 2: Zdjęcia archiwalne - widokówka z Góry z 1905 roku.....	29
Ilustracja 3: Zdjęcia archiwalne - Widokówka z Góry z 1912 roku.....	30
Ilustracja 4: Położenie Gminy Miedźna.....	34
Ilustracja 5: Pejzaż z ul. Długiej na Górę.....	36
Ilustracja 6: Herb Gminy Miedźna.....	37
Ilustracja 7: Mapa Miedznej z lat 20-stych XX w.	38
Ilustracja 8: Współczesne bloki mieszkalne w miejscowości Wola.....	39
Ilustracja 9: Współczesne bloki mieszkalne w miejscowości Wola.....	40
Ilustracja 10: Budynek mieszkalny Góra, ul. Długa 85.....	43
Ilustracja 11: Grzawa ul Wiejska 33 Budynek mieszkalny wielorodzinny	43
Ilustracja 12: Miedźna, ul. Wiejska 93 budynek mieszkalno-gospodarczy z XIX w.....	44
Ilustracja 13: Miedźna, ul. Wiejska 55, budynek mieszkalny z datą budowy "1859".....	45
Ilustracja 14: Miedźna ul Wiejska 117, budynek mieszkalny z datą budowy "1856".....	45
Ilustracja 15: Miedźna ul Wiejska 31 Budynek mieszkalny.....	46
Ilustracja 16: Miedźna ul Wiejska 65 Budynek mieszkalny.....	46
Ilustracja 17: Gilowice, ul. Korfantego 25, budynek mieszkalny.....	47
Ilustracja 18: Miedźna ul Wiejska centrum.....	47
Ilustracja 19: Frydek, ul. Stolarska 12 budynek mieszkalny z początku XX w.	49
Ilustracja 20: Góra, ul. Długa 128.....	49
Ilustracja 21: Miedźna, ul. Wiejska 1 ceglany budynek z nadbudowaną w osi facjatą.....	50
Ilustracja 22: Miedźna, ul. Pszczyńska 29, dawna karczma, obecnie budynek usługowy.....	52
Ilustracja 23: Miedźna, budynek dawnej gospody przy ul. Wiejskiej 80	53
Ilustracja 24: Dawny budynek urzędu celnego w Górze przy ulicy Nad Wisłą 23.....	54
Ilustracja 25: Góra ul. Pszczyńska 11, dawny dom mieszkalny niemieckich strażników granicznych.....	54
Ilustracja 26: Góra, ul. Rybacka 10, dwór z 1884 r.....	56
Ilustracja 27: Góra, ul. Rybacka 6, zabudowania spichlerza z 1912r.	56
Ilustracja 28: Tereny zielone zespołu dworsko-folwarcznego przy ulicy Rybackiej.....	57

Ilustracja 29: Miedźna, ul. Wiejska 65 budynek gospodarczy z poł. XIX w.	58
Ilustracja 30: Góra, ul. Topolowa 20 zabudowa folwarczna, spichlerz	58
Ilustracja 31: Góra, ul. Cicha 7, budynek dawnej zarządcówki.....	59
Ilustracja 32: Trakt komunikacyjny, ulica Graniczna w Gilowicach.....	60
Ilustracja 33: Grzawa, ul. Kościelna 1, kościół drewniany z XVIw.	62
Ilustracja 34: Grzawa, ul. Kościelna 1, kościół drewniany z XVIw.....	63
Ilustracja 35: Miedźna, kościół pw. Św. Klemensa, pierwsza poł. XVIIIw.....	64
Ilustracja 36: Widok z ulicy Wiejskiej na fasadę kościoła św. Klemensa	65
Ilustracja 37: Góra, ul. Kościelna 32, kościół z połowy XVI w.	66
Ilustracja 38: Wola, ul. Szkolna 44, kościół murowany z XIX w.	67
Ilustracja 39: Miedźna, ulica Wiejska 47, budynek plebanii	68
Ilustracja 40: Miedźna, ul. Wiejska 47, cmentarz przykościelny	69
Ilustracja 41: Grzawa, ul. Kościelna 1, cmentarz parafialny	70
Ilustracja 42: Góra, ul. Kościelna 32, cmentarz parafialny.....	71
Ilustracja 43: Miedźna, ul. Wiejska 47, cmentarz parafialny.....	71
Ilustracja 44: Wola, ul. Szkolna 44, cmentarz parafialny	72
Ilustracja 45: Miedźna, ul. Wiejska 43, zabytkowa kapliczka	73
Ilustracja 46: Miedźna, ul. Wiejska 93 kapliczka tzw. "diabelska", połowa XIX w.....	74
Ilustracja 47: Miedźna, skrzyżowanie ul. Wiejskiej i Topolowej, kaplica z obrazem Matki Boskiej Częstochowskiej	75
Ilustracja 48: Gilowice, ul. Dębowa 4, kaplica ceglana z 1913 r.....	76
Ilustracja 49: Miedźna, ul. Wiejska 47, kamienny krzyż	78
Ilustracja 50: Frydek, skrzyżowanie ul. Miodowej i Leśnej, krzyż przydrożny.	80
Ilustracja 51: Góra, ul. Długa 86 krzyż posadowiony w miejscu chowania zmarłych na cholere.....	81
Ilustracja 52: Miedźna, ul. Wiejska 55, kapliczka z 1704 r.	82
Ilustracja 53: Miedźna, ul. Bieruńska 26, kapliczka z 1868 r.....	83
Ilustracja 54: Grzawa, skrzyżowanie ulicy Wiejskiej z Kościelną, kapliczka, prawdopodobnie z poł. XIX w.....	84
Ilustracja 55: Grzawa, ul. Wiejska 9, Figura św. Jana Nepomucena pochodząca prawdopodobnie z XVIII/XIX w.....	85
Ilustracja 56: Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa z cmentarza parafialnego w Miedznej	86
Ilustracja 57: Znak graniczny VII w miejscowości Wola	88
Ilustracja 58: Pejzaż z ulicy Kościelnej w Górze.....	102
Ilustracja 59: Frydek, ul. Nowa Wieś, trakt komunikacyjny	103
Ilustracja 60: Zieleń zabytkowa na terenie cmentarza parafialnego w Miedznej	104
Ilustracja 61: Zieleń otaczająca zespół dworsko-parkowy w Górze przy ul.	

Rybackiej 6	105
Ilustracja 62: Wola, trakt komunikacyjny ul. Mokra	111
Ilustracja 63: Wola, trakt komunikacyjny ul. Pszczyńska.....	111

XIV. LITERATURA

1. DOBRZYCKI J., Kościoły drewniane na Górnym Śląsku, Kraków 1926.
2. Katalog zabytków sztuki w Polsce. Województwo katowickie. Powiat pszczyński, T.VI. Warszawa 1961.
3. KLUSS M., Przegląd projektów leśniczówek i gajówek w lasach pszczyńskich z drugiej połowy XIX wieku, Materiały Muzeum Wnętrz Zabytkowych w Pszczynie, red. Janusz Ziemiński, tom V, Pszczyna 1988.
4. LYSKO A. (red.), Słownik biograficzny Ziemi Pszczyńskiej, Pszczyna 1995.
5. MATUSZCZAK J., Uwagi o budownictwie drewnianym w powiecie pszczyńskim, Ochrona Zabytków, 1957, nr 1, s. 43-47.
6. SALA M., Działalność społeczno-kulturalna książąt pszczyńskich von Hochberg na Górnym Śląsku w XIX wieku, Katowice 2015.
7. SPYRA A., Budownictwo drewniane na ziemi pszczyńskiej, Pszczyna 1982.
8. SPYRA A., GAŁASZEK J., CIESZKO A., Madonny drewnianych kościołów na Ziemi Pszczyńskiej, Pszczyna 2000.
9. SPYRA A., Kultura ludowa regionu pszczyńskiego, Pszczyna 1982.
10. SPYRA A., Stodoły wieloboczne w regionie pszczyńskim, Pszczyna 1978.
11. SPYRA A., Związane na jaskółczy ogon: drewniane kościółki na Ziemi Pszczyńskiej, Pszczyna 1989.
12. ZŁOTY A., Powiat pszczyński w dawnej kartografii, Pszczyna 2006.

INNE:

13. BOTOR R., Losy powstańca z Grzawej, Echo, 2001, nr 18, s. 6.
14. KOGUT M., Protokoły wizytacyjne dawnych dekanatów: bytomskiego i pszczyńskiego jako źródło wiedzy o historii organów w województwie śląskim. [w:] Organy na Śląsku III, Katowice 2004.

15. KRUCZEK J., Z dziejów budowy organów na Ziemi Pszczyńskiej, Pszczyna 1983.
16. KUBATZ G., Die Schrotkirchen im Kreise Pless/Oberschlesien, Runderoth 1992.
17. LIPOK-BIERWIACZONEK M., Krzyż z Miedznej, Echo, 1989, nr 12, s. 8.
18. LIPOK-BIERWIACZONEK M., Ziemia pszczyńska w badaniach etnograficznych, Etnogr. Pol., T. 33, z. 2 (1989), s. 93-114.
19. LIPOK-BIERWIACZONEK M., Ziemia w drewniane kościoły bogata, Echo, 1992, nr 12, s. 1.
20. LYSKO A., O dawnych karczmach, Kal. Gór. - R. 16 (1999), s. 158-167.
21. MAIN I., Rozwój sieci parafialnej w dekanacie Pszczyna do końca XVIII wieku, [w:] Roczn. Hum. - T. 45, z. 2 (1997), s. 159-220.
22. MUSIOŁ L., Dzieje szkół parafjalnych w dawnym dekanacie pszczyńskim, Katowice 1933 (Wydawnictwa Muzeum Śląskiego w Katowicach).
23. NYREK A., Gospodarka rybna w księstwie pszczyńskim od końca XVII do początku XIX w., [w:] Zesz. Nauk. Uniw. Wrocław., T. 5, 1961, s. 81-127
24. ORLIK Z., Była sobie granica..., Echo, 1999, nr 30, s. 23.
25. ORLIK Z., Czasy rozkwitu i świetności pszczyńskiej gospodarki stawowej, Echa przeszłości/ Nowe Echo, 1996, nr 5, s. 4.
26. ORLIK Z., Dawne gościńce i drogi, Echa przeszłości/ Nowe Echo, 1996, nr 20, s. 4.
27. ORLIK Z., Dawne zajazdy i karczmy, Echa przeszłości/ Nowe Echo, 1994, nr 39, s. 4.
28. ORLIK Z., Grzawa - wieś zastygła w śląskim pejzażu, Echa przeszłości/ Nowe Echo, 1996, nr 39, s. 4.
29. ORLIK Z., Miedzna: wybrane fragmenty obszerniejszego opracowania, Echa przeszłości/ Nowe Echo, 1993, m 19, s.5.
30. ORLIK Z., Nasze strony: szkice z dziejów Miedznej, Woli, Frydka, Gilowic, Grzawy, Świadectwo, 1996.
31. ORLIK Z., Ujarmienie Wisły, Echa przeszłości/ Nowe Echo, 1997, nr 31, s. 16.

32. ORLIK Z., Wola: wybrane fragmenty monografii wsi, Echa przeszłości/ Nowe Echo, 1993, nr 24, s. 7.
33. ORLIK Z., Z Siegfriedsdorfu Frydek, Echa przeszłości/ Nowe Echo, 1996, nr 21, s. 4.
34. ORLIK Z., Zabytkowe stodoły drewniane, Echa przeszłości/ Nowe Echo, 1994, nr 42, s. 4.
35. SZENDERA W., Tradycyjne ogrody przydomowe - zegrodki na Górnym Śląsku: obszar badań: Śląsk Zielony w powiatach: pszczyńskim i raciborskim, [w:] Probl. Ekol., 2001, nr 5, s. 212-220.
36. WIATROWSKI L., Gospodarstwo wiejskie w dobrach pszczyńskich od połowy XVII do początku XIX wieku, Wrocław 1965.
37. Ks. Zegrodzki Piotr Z dziejów Góry koło Pszczyny.